Халқ зиёлилари рўзномаси

Маърифат

معرفت

MARIFAT

1931 йил 4 июлдан чиқа бошлаган

1992 ЙИЛ 1 АВГУСТ, ШАНБА

№ 65 (5661).
Баҳоси 1 сўм 50 тийин.

ҚОНУН—ОРЗУИМИЗ ЭДИ

Шу пайтга қадар таълим тўғрисида ўз қонунимиз йўқ эди. Ниҳоят, бошимизга офтоб тегди. Бу қонун халқ таълими ходимларининг бурч ва ҳуқуқларини белгилаб берувчи муҳим ҳужжатдир.

«Мактабгача таълимнинг вазифаси бола камолоти асосларини шакллантиришдан, унинг билимга қизиқишини, маданий-ахлоқий эҳтиёжларини, дастлабки меҳнат кўникмаларини, илмга муҳаббат қўйишини ўстиришдан, саломатлигини мустаҳкамлашдан иборат», деб қонунда белгилаб берилгани янада яхши бўлди.

Бизнинг жамоамиз «Таълим тўғрисида»ги қонун чиқканидан беҳад мамнун бўлишмоқда.

Г. АЗИЗОВА,
Тошкент шаҳар Миробод районидаги 506-боғча мудираси.

НИЯТИМИЗ УШАЛДИ

Ўқитувчиликнинг оғир меҳнатини, унинг аччиқ тақдири-ю, аламли дамларини фақат шу соҳага кириб келгандан кейингина ҳис этаяпман, оз бўлса-да, ўз тажрибаларимда кузатаяпман. Уч йилдирки, Шаҳрисабз шаҳридаги Терешкова номли мактабда химия фанидан ёшларга сабоқ бераман. Ўз ўрнида айтиб ўтишим керак, кекса педагогларнинг тажрибалари шу соҳага яқинроқ кириб боришимда маёқ мактаби бўлмоқда. Лекин ўқувчилар билан ишлаш ўта машаққатли.

Гапнинг индаллоси, Ўзбекистон Республикасининг яқинда бўлиб ўтган ўнинчи сессиясида «Таълим тўғрисида» қонуннинг қ а б у л қилинганлиги заҳматкаш педагогларга катта масъулиятлар юклаш билан биргаликда айни кўнгилдаги иш эканлигини эътироф этиш лозим.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, қонунда халқ таълими муассасалари, шу тизимда туриб келажагимиз бўлган ёшлар таълим-тарбиясига фидойилик қилаётган педагоглар учун бир талай имтиёзларнинг киритилганлиги бир кучимизга ўн куч қўшади, деб ўйлайман. Ахир, бундай олижанобликдан кўз юмиб бўладими, аҳамият беринг, жумҳуриятимиз мустақил бўлганига ҳали кўп вақт ўтмади. Бироқ ана шу қисқа фурсатда барча қийинчиликларга қарамай, биргина ўқитувчиларга озмунча имтиёзлар берилдими!..

Биз педагоглар жумҳурият раҳбариятига ўз миннатдорчилигимизни билдирган ҳолда келажак авлодни ҳар жиҳатдан етук бўлиб ўсишлари учун, ҳар қандай вазиятда ҳам меҳнатимизни аямаймиз ва инсонпарварлик ғоялари билан йўғрилган қонунимиз борлигидан, фахрланамиз.

М. ШАРИПОВ,
химия фани ўқитувчиси.

МЕНДА ТАКЛИФ БОР

МУҲИМ ҲУЖЖАТ

Мустақил Республиканинг халқ таълимини янгилашда ғоят муҳим аҳамиятга эга бўлган қатор ҳужжатлар қабул қилинди. Улардан бири Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги муассасалари ва ташкилотлари ходимларини аттестациядан ўтказиш тартиби тўғрисидаги Низомдир. Бу ҳужжат педагогик жамоалар томонидан қизғин қўллаб-қувватланмоқда. Бу ҳақда газетамиз таҳририятига ҳам мактублар келиб турибди. Ана шундай хатлардан бирини Навоий район халқ таълими бўлимидан юборишган. Унда шундай дейилади:

«Низом районимиз педагогик жамоаларида зўр эътибор билан ўрганилиб, ишлаб чиқилди ва ўқитувчилар томонидан тўла маъқулланди. Чунки кейинги йилларда ўқитувчилар сафига нолойиқ шахсларнинг кириб қолиши биз педагогларни жуда ранжитар эди. Улардан қандай қутулишни билмай, овора бўлар эдик. Бундай ўқитувчиларни жамиятимизга келтираётган зарарини ҳеч қандай мезон билан ўлчаб бўлмас эди. Халқ таълими муассасалари ва ташкилотлари ходимларини аттестациядан ўтказиш тўғрисидаги Низомнинг биринчи бўлим 13-банди, иккинчи бўлим 2-банди ва тўртинчи бўлим 3-банди бундай муаммоларга чек қўйишга олиб келади.

Табақалаштириб маош тўлаш ўқитувчиларнинг кўпроқ изланишига, ўз устида кўпроқ ишлашга ва ишнинг натижасини кўрсатишга ундайди. Бу борада Низомнинг иккинчи бўлим 3-бандидаги фикрларни жуда ҳам тўғри, деб ҳисоблаймиз. Шу билан бирга, «Олий тоифали мутахассис», «Биринчи тоифали мутахассис» ва «Иккинчи тоифали мутахассис» унвонларига қўйилган талабларни тўла қўллаб-қувватлаймиз. Бироқ, «Мутахассис» унвони бўйича Низомда ҳеч бир талаб қўйилмаганлиги бизни бирмунча ташвишлантирди. Чунки ҳар бир тоифа ўқитувчига тўланадиган маошнинг фарқи анча кам бўлгани учун «Мутахассис» унвони ҳақиқий рақобатга олиб келмайди. Шунинг учун бу ўртамиёна ўқитувчиларга қўл келади. Бундай муаллимлар ўз устларида кўпроқ ишлаш ва изланиш ўрнига бутун фаолиятлари давомида «Мутахассис» унвонини афзал кўрадилар.

Ана шу муаммодан қутилиш учун: **«Кетма-кет уч марта «Мутахассис» унвонини олган ўқитувчилар ўғил-қизларга таълим-тарбия бериш билан боғлиқ бўлмаган бошқа ишга ўтказиладилар ёки ўқитувчиликдан бўшатиладилар,** — деган банд киритилишини таклиф этамиз.

Шунингдек, Низомга олий ўқув юртларини битириб, таълим-тарбия соҳасига келаётган ёш мутахассислар учун ҳам алоҳида банд киритилиши лозим, деб ўйлаймиз. Бу бандда: **«Олий ўқув юртини битириб келаётган ёшлар синовдан ўтказилади ва синов талабини бажара олмаган мутахассислар педагогик ишга қабул қилинмайдилар»,** — деган банд киритилса, мақсадга мувофиқ бўларди.

Умуман, Халқ таълими вазирлиги муассасалари ва ташкилотлари ходимларини аттестациядан ўтказиш ҳақидаги Низом таълим-тарбия тизимида янгиланишнинг муҳим омили бўлади, деб ишонамиз».

МУТАХАССИСЛАР КЕНГАШИ

Республика ўқув-методика марказида она тили ва эски ўзбек ёзуви бўйича навбатдаги илмий-методик кенгаш йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда Бухоро вилоятида она тилидан ташкил этилган педагогика тажриба майдончаларининг фаолияти ҳақида Бухоро давлат дорилфунуни профессори Ҳ. Неъматов ахборот берди. Педагогик тажриба майдончаси ҳақида кенгаш иштирокчилари ўз фикр-мулоҳазаларини билдирдилар. Шунингдек, она тили ва эски ўзбек ёзувидан Наманган вилоятида, Қозоғистон республикасида, Фарғона вилоятида ўтказилган семинар-кенгашлар ҳақида профессор К. Назаров, Қ. Султонова, доцент М. Қодировларнинг ахборотлари тингланди.

Кенгаш аъзоларининг тавсияси билан Р. Ражабовнинг «Ўзбек шевашунослиги» (Педагогика институти ва дорилфунунлар талабалари учун) қўлланмаси, М. Мирзаев ва бошқаларнинг «Қисқача ўзбекча-тожикча-русча луғати», К. Назаровнинг «Баҳо меъёрлари» қўлланмаси, Ғ. Абдураҳмоновнинг «Ўзбек тили ва адабиёти» (Педагогика институтларининг нофилологик факультетлари ва техника олий ўқув юртларининг талабалари учун) дарслиги 1995 йил нашр режасига киритилди.

Профессор Ғ. Абдураҳмонов ва бошқаларнинг «Ўзбек тили» (10-11-синфлар учун) дарслиги, Қ. Орипов ва бошқаларнинг «Ифодали ўқиш» (Педагогика олий ўқув юртлари учун) қўлланмаси, Б. Тўйчибоев ва бошқаларнинг «Ўзбек тилини ўрганамиз» (Педагогика олий ўқув юртларининг қозоқ тили ва қорақалпоқ гуруҳлари учун), «Ўзбек тилини ўрганамиз» (қозоқ мактабларининг 5-9-синфлари учун) амалий тавсиялари, «Ўзбек адабиётидан (қорақалпоқ ва қозоқ мактаблари учун) дастури, Ҳ. Неъматов ва бошқаларнинг «Ўзбек тилининг систем лексикологияси асослари» қўлланмаси; А. Ғуломов ва бошқаларнинг «Она тилидан таълим мазмунини янгилашнинг асосий йўналишлари» тадрижий қўлланмаси муҳокама қилинди.

З. ОРЗИБОЕВА.

Етилган муаммолар ҳақида мактублар

«ОДОБНОМА» ВА БАЪЗИ МАСАЛАЛАР

•Педагогика ҳамма вақт халқ ҳаёти ўзгарган сайин такомиллашиб, тараққий қилиб борувчи фандир. «Одобнома» ҳам ана шу тараққиётнинг меваси, давр тақозоси натижасидир. Мактабларда ўн-ўн бир йил давомида жуда кўп фанлар ўқитилади. Нафсиламбирини айтганда, ўқувчининг келгуси кундалик ҳаёти давомида шу фанларнинг ҳаммаси ҳам зарур бўлмаслиги мумкин. Масалан, механизаторга чет тили, чорвадорга компьютернинг унчалик зарурати йўқлиги ҳаммага равшан.

Лекин одоб-икром эса инсон учун, ҳамавақт ҳамма ерда умрбод, нон-сувдек азиздир. Мактаб дастурига «Одобнома» дарсининг киритилиши айни муддао бўлди. Мактабда синф раҳбарлари синф соатлари ва мажлислардагина бу борада суҳбатлар ўтказиб, ўқувчиларга яхши фазилатларни сингдиришга ҳаракат қилишди. Афсуски, олти-етти соат ўқиб чарчаган ўқувчилар муаллимнинг айтган ўгитларини ҳамма вақт ҳам қабул қилавермайди. Иккинчидан, айрим мактабларда дарс соатлари оз бўлмаслиги учун уч-тўрт сўзни қўшиб айта олмайдиган, нутқи носоз ўқитувчиларга ҳам синф раҳбарлиги ишониб топширилади.

Кези келганда айтиб ўтиш жоизки, ўқитувчи кадрлар тайёрлайдиган илм даргоҳларига ҳам эътирозларимиз бор. Ўқув юртини тамомлаб келаётган ўқитувчиларнинг деярли кўпчилигида нутқ равонлиги йўқ. Ўқитувчи лектор, актёр, кучли психолог бўлмоғи шарт. Қадимги Рим, Греция мактабларида махсус нотиқлик, риторика фани ўқитилган. Бизнингча, ўқитувчи бўламан деган ҳар бир мутахассис шу фанни ўрганиши, ўзлаштириши, нотиқлик сиру асрорларидан воқиф бўлиши лозим. Илм масканларида мазкур фанни дастурга, албатта, киритиш керак, токи ўқитувчилар, айниқса, «Одобнома» ўқитадиганлар, синф раҳбарлари минбарда булбулдай сайрайдиган сўзамол, дунёқараши кенг кадрлар бўлишига эришмоқ лозим.

Тарбия соҳасида «Одобнома» дарсининг аҳамияти беқиёсдир. Ўнинчи синфларда бу дарсни ўқитиб амин бўлдим. Ўқувчиларнинг муомаласида, хатти-ҳаракатларида, юриш-туришларида инқилобий ўзгариш юз берди. Энди улар ўзларига танқидий кўз билан қарай бошладилар. Бутун мактаб ўқувчиларига ўнинчи синф ўқувчиларининг таъсири катта бўлди, десак муболаға бўлмайди. Чунки улар ҳаммага «Ассалому алайкум», деб салом беришлари туфайли бошқалардан ажралиб турардилар.

«Одобнома»ни ўқитишда бадиий адабиёт, матбуот материаллари, ислом дини, Ҳадис намуналаридан, халқ оғзаки ижоди дурдоналари бўлмиш мақол, ҳикоят, ривоятлардан кенг фойдаландим. Шунингдек, бевосита ўқувчилар турмуш тарзидан мисоллар келтириб, суҳбатлар уюштирдим.

Тажриба шуни кўрсатадики, ҳар бир мавзу ўтилганда, ўқувчиларга, албатта, янгиликлар айтиш керак. Масалан, шахсий гигиена мавзуи тушунтирилганда: «ҳей, болалар, тоза юринг, озодалик яхши бўлади», дейиш билан иш чиқмайди. Бунда кимларда дастрўмол борлиги, кимлар тишини мунтазам равишда ювиши аниқланиши керак. Шундан сўнг мушукнинг юзини «ювиб» ўтиришидан бошлаб, олмада тишни тозалаш хосияти борлигигача айтиш лозим. Янги мавзу юзасидан энг нозик жойларини келгуси дарсда топиб келишларини топшириб, «Озодалик одоби» юзасидан «Микробларни қирувчи воситаларга нималар киради? Микробларни қирувчи, шифобахшликда энг улуғвор восита нима? Совун қандай тасодиф туфайли кашф қилинган? Дунёда қайси дарёнинг суви микробдан пок қилиш хусусиятига эга?» сингари саволларни ёздириш мумкин.

Тўғрисини айтганда, ўқитувчига одил баҳо берувчи ҳакам ўқувчи десак янглишмаймиз. У биринчи дарсдаёқ «оғзингизни очганингиз ҳамона ўпкангизни кўради». Чунончи «Саломлашув одоби» ҳақида «болалар, салом беринг, бўлмаса уят бўлади» қабилидаги панд-насиҳатлар билан чеклансангиз, орқаваротдан сизни сафсатабозга чиқаради. Агар сиз салом бериш барча халқларда азалдан борлиги, ҳар бир халқда ҳар хил шаклда эканлиги, масалан, ўқувчиларга ҳинд кинофильмларини эслатиб ҳиндлар қўлини кўксига қўйиб, тиззаларини таъзимга букиб саломлашишини, японларда бой-камбағал бошларини ерга қаттиқ эгиб саломлашишини, айтиб берсангиз, ўқувчилар сизга маҳлиё бўлиб тинглашади. Ўқитувчи аъло сифатли дарси билангина ўқувчи қалбини ром эта олади.

Умуман, «Одобнома» дарси ўқитилиши муҳим аҳамиятга эга. Шу сабабли бу фанни ўқитадиган ўқитувчиларни мактаб маъмурияти танлов-имтиҳондан ўтказиб, бир мавзу юзасидан маъруза ўқитиб, бир-икки соат дарсини кузатиб, таҳлил қилиб танласалар, кутилган натижага эришиш мумкин.

Айрим ўқитувчига танлов-имтиҳон десангиз, дарҳол дипломини, педстажини пеш қилади. Бизнингча, эндиликда янги ўқитувчини мактабга, ишга қабул қилишда маълум • муддат белгилаб, шартли синов тартибини жорий этишнинг фурсати аллақачон етди!

• Йўлдош ТУХТАБОЕВ,
Тўрткўл ноҳиясидаги Ленин номли ўрта мактабнинг олий тоифали ўқитувчиси, Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган маданият ходими.

Ўзбекистон—Туркия

ҚАЛДИРҒОЧЛАР ПАРВОЗ ҚИЛАДИ

Эрта баҳорда илк қалдирғочлар учиб келишади. Улар, шоир ибораси билан айтганда, «қанотларида ўзга дунёларнинг зилол фусунини» олиб келадиган яхшилик, эзгулик элчиларидир. Шунинг учун бўлса керак, ҳаётга бирон-бир янгилик киритишга интилган одамларни ҳам элу юрт «Илк қалдирғочлар» деб эъзозлашади.

Ўтган куни мустақил Ўзбекистонимиз тарихида биринчи марта ҳунар-техника билим юртларининг сараланган бир гуруҳ ўқувчилари қондошларимиз юрти Туркияга ўқишга жўнаб кетдилар.

Ана шу муносабат билан пойтахтимиздаги «Ўқитувчилар уйи»да кузатув йиғини бўлди.

Дарҳақиқат, парвозга шайланган илк қалдирғочлар орасида жумҳуриятимизнинг ҳамма вилоятларидан ўқувчилар бор. Тўлқинлантирадиган томони шундаки, улар икки юз минг талаба ичидан сараланган, синов тестларидан муваффақиятли ўтган 225 нафар биринчи ва иккинчи курс ўқувчиларидир. Улар яна 3 йилдан сўнг халқ хўжалигимиз учун сув билан ҳаводек зарур бўлган турли мутахассисликларни эгаллаб қайтишади.

— Мустақил республикамизнинг равнақи кадрларга боғлиқ эканлиги ҳеч кимга сир эмас. — Гарчанд, ҳозир оғир иқтисодий қийинчиликларни бошдан кечираётган бўлишимизга қарамасдан, эртамиз, келажагимиз учун сифатли кадрлар тайёрлаш биринчи галдаги вазифамиздир. Мана шу йигит-қизларнинг хорижда касб сирларини эгаллашлари учун, Президентимиз айтганларидек, 76 миллион сўм эмас, 760 миллион сўм маблағ зарур бўлса ҳам топишимиз лозим, — деди Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари Муҳаммаджон Қорабоев.

— Сизларнинг олдингизда юксак масъулият, юксак бурч турибди, — залдаги йигит-қизларга қарата мурожаат қилди Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазири Ж. Ғ. Йўлдошев. — Сизлар Туркияга бориб, энг аввало, тил ўрганишингиз ва ўша тил орқали касб сирларини ўзлаштиришингизга тўғри келади. Жаҳон технологиясини чуқур эгалламасдан туриб, биз тараққиёт босқичларига кўтарила олмаслигимизни ҳаётнинг ўзи кўрсатиб қўйди. Ана шунинг учун ҳам сизларни Туркияга юбораяпмиз. Ўйлаймизки, ишончимизни оқлайсизлар.

Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирининг ўринбосари Х. Ф. Маъсудов Туркияга жўнаётган талабаларнинг ўқиши ва яшаши учун у ерда яратилган шарт-шароитлар тўғрисида гапириб берди.

— Бизга жуда катта ишонч билдирилди, — деб сўз бошлади талаба Гулчеҳра Йўдошева. — Биз турли мутахассисликлар бўйича билим олиш учун хорижга кетаётганимиздан жуда-жуда хурсандмиз. Биздек бўлажак касб-ҳунар эгаларига ишонч билдириб ўқишга юбораётгани учун Президентимизга раҳматлар айтамиз. Билдирилган ишончни оқлаймиз, жаҳон технологияси сир-асрорларини мукаммал эгаллаб қайтамиз, деб сўз берамиз.

Дарҳақиқат, залда ўтирган, парвозга шай турган 15-16 ёшлардаги навниҳол йигит-қизлар ҳар бирининг юз кўзларидан юқоридаги сўзларни дилларига жо қилиб олганликларини уқиб олиш қийин эмас.

Зеро, халқимизда узоқ йўлга отланганларга, улуғ йўлга отланганларга оқ йўл тилаб кузатиб қолиш урфи бор. Биз ҳам қондошларимиз юртига жўнаб кетган талабаларга оқ йўл тилаб қоламиз.

З. УСМОНОВА,
мухбиримиз.
Е. Ботиров суратлари.

АБИТУРИЕНТ—92

Яхшиликдан дарак

Мустақил мамлакатнинг, энг аввало, одамлари мустақил бўлиши керак, — дейишади. Бу мустақиллик эса шу юрт кишиларининг билимдонлиги ва ишбилармонлигига боғлиқ. Демак, биз эртанги кун эгалари бўлмиш ёшларимизнинг иқтидорини тўғри баҳолай олмоғимиз керак. Республикамизда илк бор қўлланилаётган тест синовларининг мақсади ҳам аслида шундандир. Бу хусусда тест синовлари ўтказиш Давлат комиссиясининг аъзоси, докторант Г. С. Сафаева билан суҳбатлашдик.

— Янглишмасам, шу йил, 5 август куни юртимиздаги 19 олий ўқув юртида имтиҳонлар тест усулида ўтказилади. Янгиликнинг қаноти бор. Қанот эса — жуфт бўлади. Демак, бу борада ўзига хос пасту баландликлар ҳақида турли гаплар урчий бошлади. Айримлар абитуриентларни тест синовлари орқали олий ўқув юртларига қабул қилиш яхши самара бермаса керак. Чунки қайсидир жумҳуриятда шундай воқеа бўлган экан..., — деган фикрни билдиришяпти. Тайёр эмас эмишмиз. Сиз бунга қандай қарайсиз?

— Озми-кўпми кузатишларим ва иш фаолиятим давомида қабул комиссияларида содир бўладиган сохталиклардан воқифман. Бундай синовнинг биз учун керак ва энг мақбул йўл эканлигини таъкидлагим келади. Биз тест усулида имтиҳон қилишга ўтсак, кўпчиликка сир бўлмаган ўртадаги «учинчи одам»ларга «иш» қолмайди. Б и л и м и борлар, уқувли ва хотираси мустаҳкамлар талабаликка даъвогар бўладилар. Шунингдек, билетдаги 3—4 та саволга қандай жавоб беришни билмай қийналишдан кўра, абитуриент тайёрлаб қўйилган бешта жавобдан бирини топиб бериши қулай бўлса керак. Бундай имтиҳон ўтказиш, синчиклаб қараб чиқилса, биз учун унчалик янгилик эмас. Чунки, мактабларимизда ва олий ўқув юртларимизда аллақачоноқ бунга ўтилган. Ўқув йили давомида ва йилнинг охирида ўтказиладиган айрим синовлар қуйидаги тарзда олиб борилади: Саволлар. Саволларнинг остида бешта жавоб. Жавобларнинг биттаси тўғри, тўрттаси нотўғри, ва ҳоказо. Тестларга киритилган жавоблар ўқувчи имкониятларини кенгайтирган. Унинг савол ва жавоблари ҳар бир предмет материалларини атрофлича қамраб олган. Ўқувчи улардан айримларини билмаса ҳам, аммо кўпчилигини билиши мумкин. Бу унинг билимини тўғри баҳолаш имкониятини беради.

— Фарғонада ўтказилган тест синовларида иштирок этдингиз. Ундан олган таассуротларингизни ўртоқлашсангиз?

— Ҳақиқатан ҳам, шу йил 21 июнь куни республика Вазирлар маҳкамаси ҳузуридаги талабаларни танлов маркази томонидан Фарғона давлат университетида турли предметлар бўйича олимпиада ўтказилди. Бу олимпиада ҳар бир предмет бўйича 50 тадан саволни ўз ичига олган эди. Саволларнинг 35 тасидан кўпига жавоб берган, яъни белгиланган ўринни эгаллаган ўқувчилар шу куниёқ олийгоҳга қабул қилиндилар. Эндигина мактабни тугатаётган, ҳали мактаб аттестатини қўлига олмаган ўқувчининг бирданига талаба бўлишдек бахтга сазоворлигининг қувончини бир тасаввур қилиб кўринг-а! Мени шу куни бир нарса ҳайратга солди: синовда қатнашаётган ўқувчиларнинг нигоҳида кўпчиликни ваҳимага солаётган, Тестларни қўллашга тайёрмизми? — деб иккиланаётган ташвиш умуман йўқ эди. Улар худди байрамга келгандек қувноқ ва мағрур кайфиятда эдилар. Ўзларини шу қадар эркин тутардиларки, бундай журъатли ва қатъиятли кўринишларни биз йиллар давомида орзулаб яшаганмиз, холос!

Шу йил 3 — июлда Туркияга ўқиш учун борувчиларнинг танлов имтиҳонида ҳам мен бунинг гувоҳи бўлдим.

— Мазмунли суҳбатингиз учун раҳмат. Демак, бундай янгилик бизга яхшиликдан дарак бермоқда. Мустақил мамлакатимизнинг мустақил одамлари ҳар тарафлама баркамол бўлишлари керак. Келажагимизни обод қиладиган ёшларимиз эса ҳар қандай алдовлардан холи ўзларининг ҳақиқий йўлларини белгилашлари шарт. Акс ҳолда хатоликка йўл қўймоқлик ёш давлатимизга хиёнат қилмоқлик билан баробардир.

У. АБДУАЗИМОВА
суҳбатлашди.

ҲОЗИРЧА ЁМОН ЭМАС

АНДИЖОН. Халқ таълими ходимлари Марҳамат ноҳияси касаба уюшмасида Ўзбекистон Республика Президенти фармонларини амалга оширишда бир қатор ибратли ишлар амалга оширилмоқда. 135 нафар халқ таълими ходимига ер-участкаси, 36 нафар кишига давлат уйлари шахсий қилиб берилди. Шунингдек, 32 нафар ўқитувчига жамоа хўжалиги ва давлат хўжалиги уйлари шахсий қилиб берилди. 76 нафар халқ таълими ходимлари ўтган йилларда санаторий ва курортларга бориб, дам олиб келдилар. Ноҳиядаги барча маорифчилар Президент Фармонига асосан, электр қуввати, газдан имтиёзли равишда фойдаланмоқдалар.

Ш. КЕЛДИЕВ,
штатсиз мухбиримиз.

ГАШТЛИ ЎТМОҚДА

АНДИЖОН. Бўз магистралининг чап томонида вилоят болалар санаторийси жойлашган. Мазкур санаторий ҳудудида бир босқичда 200 нафар боланинг ҳордиқ чиқариши мўлжалланган оромгоҳ ташкил этилди. Бу ерда болалар дам олиш билан биргаликда дардларига даво ҳам топишлари мумкин.

Бу ерда болаларнинг кунларни гаштли ўтказишлари учун барча шарт-шароитлар яратилган. Спорт ва рақс майдончаси, ёпиқ чўмилиш ҳовузи, ошхона, кутубхона, тиббий пункт болалар хизматида. Булардан ташқари болалар тўйимли озиқ-овқат билан таъминланган.

«Болалари соғлом бўлган юрт — бадавлатдир, — деган ибратли нақл бор. Бу ердагилар бу нарсани жуда жуда яхши ҳис этишади ва шу йўлда астойдил ҳаракат қилишаётир.

Х. РУСТАМОВ.

Август кенгашлари олдидан

ЯНГИЛАНИШНИНГ ДАДИЛ ОДИМЛАРИ

ЁКИ ЎҚУВ ЙИЛИНИНГ ЯКУНЛАРИ ВА РЕЖАЛАРИ ҲАҚИДА ҚАЙДЛАР

Ўзбекистон Республикасининг мустақил деб эълон қилиниши, халқ хўжалигини бошқаришнинг бозор иқтисодиётига кўчиши, таълим-тарбиянинг сиёсатдан холи қилиниши таълимнинг мазмунини, унинг ташкилий томонларини тубдан қайта кўриб чиқишни тақозо этди.

Ана шу боисдан 1991 йил 11 октябрда Ўзбекистон Республикаси умумий ўрта таълим мактабларининг вақтинчалик Низоми, 1991 йил 11 декабрда эса Концепцияси қабул қилинди.

Асосий мақсад нима?

Умумий таълим мактабини миллий-маданий анъаналарга суянган ҳолда тармоқли ривожлантириш, уни демократиялаш, таълим мазмунида инсонпарварлик ғояларини кучайтиришдан иборатдир.

Ўзбекистон мактабларининг ўқув-методика таъминотини, мақсадлари, вазифалари, мазмуни, бошқариш ва ташкил қилишнинг шакл ва усулларини республиканинг миллий ва маданий анъаналарига, унинг ҳозирги ижтимоий-иқтисодий ҳолати ва истиқболига мутаносиб ҳолда такомиллаштириш зарур.

Юқорида баён этилган фикрларни амалга ошириш учун Вазирлик ишни нимадан бошлади?

Аввало, эътиборни миллий маданиятни, унинг маънавий ва ахлоқий қадриятларини бевосита тиклашга қаратди.

Ҳозирги кунда Республикамизда ўқитиш жараёни 7 тилда олиб борилмоқда. Бу ўзбек, рус, тожик, қозоқ, туркман, қирғиз ва қорақалпоқ тилларидир. Кейинги йилларда республикамизда шу тилларда таълим-тарбия олаётган ўқувчиларнинг сони сезиларли даражада кўпайди. Агар 1986-87 ўқув йилида ўзбек тилида 3 млн. 196 минг, қорақалпоқ тилида 102,3 минг, рус тилида 599,9 минг, қозоқ тилида 117,8 минг, қирғиз тилида 6,3 минг, тожик тилида 98,9 минг, туркман тилида 15,3 минг ўқувчи ўқиган бўлса, 1991-92 ўқув йилига келиб бу рақамлар ўзбек тили бўйича 3 млн. 643 минг, қорақалпоқ тилида 115,6 минг, рус тилида 559,5 минг, қозоқ тилида 138,2 минг, қирғиз тилида 9,8 минг, тожик тилида 128,4 минг, туркман тилида 17,6 минг ўқувчига етди.

Мазкур тилларда ўқитиладиган умумтаълим мактабларида мустақил республикалар Халқ таълими вазирликлари тасдиқлаган ўқув режалари, дастурлари, дарсликлари асосида иш олиб борилмоқда.

1992-93 ўқув йилида қардош Тожикистондан 52 номдаги 737520 дона дарслик, қирғиз тилида 59 номдаги 71380 дона дарслик, туркман тилида 22 номдаги 55405 дарслик, қозоқ тилида 50 номдаги 725980 дона дарслик олиш режалаштирилган. Лекин, қозоқ, қирғиз, тожик ва туркман тилларида ўқиётган мактаб ўқувчиларимизни дарсликлар билан таъминлаш, ҳанузгача кўнгилдагидек эмас. Масалан, 1992 йил 16 июлдаги аҳволга қарайдиган бўлсак, Тожикистон Республикасидан фақатгина 10 номдаги 51480 дона (6,9 фоиз), Қирғизистондан 12 номдаги 4939 дона (6,8 фоиз), Туркманистондан 13 номдаги 21430 дона (38,8 фоиз), Қозоғистондан 27 номдаги 265038 дона (36,4 фоиз) дарсликлар етиб келди.

Ўзбекистон Республикаси ўз навбатида Тожикистондаги ўзбек мактаблари учун 49 номдаги 1360600 дона дарслик, Қирғизистон учун 50 номдаги 463360 дона дарслик, Қозоғистон учун 50 номдаги 290860 дона, Туркманистон учун 50 номдаги 364560 дона дарслик юборади.

1990-91 йилларнинг май ойларида Олмаота шаҳрида, 1992 йилнинг март ойида Тошкент шаҳрида Ўрта Осиё ва Қозоғистон мустақил Республикалари халқ таълими вазирларининг учрашувлари бўлиб, охирги учрашувда Ўзбекистон Республикаси билан қардош мустақил Республикалар Халқ таълими вазирликлари 1992-95 йилларда халқ таълими соҳасида ўзаро ҳамкорлик қилиш тўғрисида шартнома имзоланди.

Шартномага асосан кадрлар тайёрлаш, унинг сифатини яхшилаш, ўқув-тарбия жараёнини такомиллаштириш, педагог-кадрлар малакасини ошириш, педагогик матбуотнинг қўшма сонларини чиқаришга ёрдам бериш, ҳайъат қарорлари, вазирлик буйруқлари, иш режалари, ахборот-методик материалларни айрибош қилиш, иш тажрибаларини ўртоқлашиш ва бошқа масалаларни амалга ошириш режалаштирилган.

Булардан ташқари, республикамизда 6 миллат, яъни қрим-татарлар, греклар, корейслар, немислар, татарлар, уйғурлар ўз она тилларида ўқишмоқда. Қрим-татар ва корейс тиллари фани ўқитувчилари Низомий номли давлат педагогика институтида тайёрланмоқда.

Мустақил Республикамизга саводли, ишбилармон кишиларни тайёрлашимиз керак. Ана шу мақсадда кўпгина муҳим тадбирлар ишлаб чиқилиб, амалга оширилаётир.

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги 1991 йил 1 февралдаги ҳайъат қарори билан умумий таълим мактаби ўқувчиларининг синфдан-синфга кўчириш ва битириш имтиҳонлари ҳақида йўриқномани тасдиқлади. Бу йўриқномадаги энг асосий ўзгаришлардан бири ўрта мактабни олтин ва кумуш медалга битиришга даъвогарларга тегишли бўлган қисмига тааллуқлидир. Бу асосан ёзма имтиҳонларга тааллуқли бўлиб, 1991 йилдан бошлаб медалга даъвогарлар ёзма битириш имтиҳонларини район (шаҳар) комиссиясига топширишлари зарур, деб топилди. 1992 йили маълум ўзгаришлар киритилиб, мавжуд ўқув режасида ўқиган медалга даъвогарлар она тили фанидан диктант, она тили ва математика фанларини чуқур ўрганганлар она тили фанидан иншо, математика фанидан алгебра ва анализ асослари ҳамда геометрия фани қўшилган ҳолатда ёзма иш, адабиёт фанидан мавжуд ва фанни чуқур ўрганиш режалари асосида ўқиганлар район (шаҳар) комиссияларига оғзаки имтиҳон топширдилар.

Бунга туртки бўлган сабаб нима?

Бу саволга жавоб бериш учун, аввало, охирги бир неча йил ичида мактабларни медаль билан битирганлар ва уларни олий ўқув юртларига кириши ва ўқишини бир таҳлил қилиб кўрайлик.

Агар 1986 йили 252,2 минг битирувчидан мактабларни 4289 ўқувчи медаль билан битирган бўлса, 1992 йилга келиб 297,8 минг битирувчидан 13382 нафар ўқувчи медаль олиб мактабни тугаллади.

Мазкур рақамлардан кўриниб турибдики, кейинги 6 йил ичида медалистлар сони республикамизда 4 баробарга, баъзи вилоятларда эса 10 баробарга ўсди. Бу ҳол, айниқса, Қашқадарё, Андижон, Бухоро вилоятларида яққол кўзга ташланади.

Лекин шуни ҳам афсус билан айтиш мумкинки, миқдор ўсиши билан сифатда нисбий ўзгариш бўлмади. Натижада бу йиллардаги медаль соҳибларининг кўпчилиги олий ўқув юртларига кириш имтиҳонларини топширишганда ўзларини оқлай олмадилар.

Бир мисол, 1990 йили Ўзбекистон Республикаси олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги тасарруфидаги институтларга кириш учун ҳужжат топширган 9093 умумтаълим мактабларининг медалистларидан фақатгина 5379 нафари ёки 59,1 фоизи ўқишга кирган, холос. Шунингдек, институтларга кира олмаган умумтаълим мактаблари медалистларидан 1154 нафари, имтиёзли диплом олган ўрта махсус билим юртининг 375 битирувчилари кириш имтиҳонларида қониқарсиз баҳо олишган.

1991 йили Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигига қарашли институтларга ва дорилфунунларга кириш учун ҳужжат топширган 7957 умумтаълим мактабларининг медалистлари ва ўрта махсус билим юртларини имтиёзли диплом билан битирганлардан 3679 нафари ёки 46,2 фоизи қабул қилинган. Қабул қилинмаган 4278 медалистлардан 2492 нафари эса «2» баҳо олган. Имтиҳонларда қониқарсиз баҳо олган медалистлардан 989 нафари олтин медаль, 1503 нафари эса кумуш медаль соҳибларидир.

Халқ таълими вазирлигига қарашли педагогика институтларига кириш учун ҳужжат топширган 6813 медалистдан 3608 нафари ўқишга қабул қилинган. Шулардан 2938 нафари ёки 42 фоизи «2» баҳо олган.

1991-92 ўқув йилида эса умумтаълим мактабларидаги 16844 медалга даъвогар бўлган ўқувчилардан 3464 нафари ёки 20 фоизи медаль олмади. Лекин шуни алоҳида таъкидламоқчимизки, бу йил кўпчилик район (шаҳар) халқ таълим бўлимлари қошида ташкил этилган имтиҳон олувчи комиссия аъзоларининг одилона ҳолатда ёзма ишларни текширганлари учун ҳам республика миқёсида 20 фоиз ўқувчи медалга даъвогарлигини оқлай олмадилар.

Нега 20 фоиз медалга даъвогар ўқувчиларимиз район (шаҳар) халқ таълими бўлимларидаги комиссияларда ўз билимларини оқлай олмадилар?

Бунинг асосий сабаби мактаблардаги фан ўқитувчиларимизнинг ўқувчилар билимини ошириб баҳолашидир. Медалга даъвогар деб имтиҳонга киритилган 2440 андижонлик ўқувчидан 355 нафари алгебра ва анализ асослари фанидан, 166 нафари она тили фанидан «3» баҳо олишган. Вилоят бўйича эса 551 ўқувчи ёки 22,5 фоизи медалга даъвогарликни оқлай олмади.

Қашқадарё вилоятида 1113 медалга даъвогардан 585 нафари ёки 52,6 фоиз, Фарғона виолятида 2256 ўқувчидан 586 нафари (25,9 фоиз), Сурхондарё вилоятида 926 даъвогардан 362 ўқувчи (38,8 фоизи) медалга даъвогарликни оқлай олмаганлиги, аччиқ ҳақиқатдир.

Бухоро вилоятида 970 та медалга давоъгарлардан 88 нафари (8 фоиз), район (шаҳар) имтиҳон комиссиясига имтиҳон топширишга келмаган. Шунингдек, Навоий вилоятидан 4 киши, Сирдарё вилоятидан 2 киши алгебра ва анализ асослари фанидан «2» баҳо олган.

Айрим мактабларда фан ўқитувчиларимизнинг айби билан медалга даъвогар ўқувчиларимизнинг чорак баҳолари асоссиз ҳолатда оширилиб қўйилган ёки «5» баҳо қўйиш мумкин бўлмаган ҳолда ҳам чорагига аъло баҳо қўйишган.

Баҳони ошириб қўйиш ҳолатлари Ўрта Чирчиқ районидаги 3, 4, 5, 16, 29, 39, 48, 56, 57, 67, 68-мактабларда содир бўлган. Шу райондаги 58-мактабда эса 10-синф журналини йўқотиб, уни қайтадан ўзларича баҳо қўйиб тўлдиришган. 3-мактабнинг ўзбек тили ва адабиёт ўқитувчиси 10-синф журналида медалга даъвогар ўқувчининг ҳамма чоракда баҳоси «4» бўлса-да, ўқитувчи ўқувчининг якуний баҳосини «5»га чиқарган. Шуниси қизиқки, 10-синфда олинган 9 та ёзма иншо ишидан 5 тасининг баҳоси «3» бўлган.

Ўқиш ўзбек тилида олиб борилаётган мактаблар билан, ўқиш рус тилида олиб бораётган мактабларни қиёс қиладиган бўлсак, икки хил манзаранинг гувоҳи бўламиз. Рус синфларида ўқийдиган ўқувчилар ҳар ҳолда олган билимларини исботлашган.

Агар ўқиш ўзбек тилида олиб борилаётган мактабларда 11068 медалга даъвогарлардан алгебра ва анализ асослари фанидан 1326 нафари «3» баҳо (11,9 фоиз), 6 нафари «2» баҳо олган бўлса, рус тилида ўқийдиган мактабларда 1666 медалга даъвогардан 41 нафари (2,4 фоизи), «3» баҳо олган. Худди шундай ҳолат она тили фанига ҳам тааллуқлидир.

Энг ачинарлиси шундаки, ўзбек тилида ўқиш олиб борилаётган фанни чуқур ўрганаётган мактабларда алгебра ва анализ асослари фанидан имтиҳонга кирган 327 ўқувчидан 18 нафари (5,5 фоизи) «3» баҳо олган.

Бу кўрсаткич Қашқадарё вилоятида 33,3 фоизини, Самарқанд вилоятида 50 фоизни, Хоразм вилоятида 6,6 фоизни ташкил этади.

Таҳлилни кўриб ўйланиб қоласан. Қандай қилиб бу ўқувчиларнинг ўқитувчилари 10 — 11-синфларда ўқиш давомида уларнинг билимларини аъло баҳолаб келганлар? Ҳолбуки, баҳо билим мезони экан, ҳақиқий, аъло билимга эга бўлган ўқувчилар медаль олишлари кераклигини наҳотки айрим ўқитувчиларимиз унутиб қўйишган бўлса?!

Вазирлигимиз педагогика институтларига медалистларни кириш имтиҳонларисиз, «суҳбат» орқали қабул қилишни жорий этган эди. Афсуски, имтиҳонсиз педагогика институтларига қабул қилинган айрим талабаларимиз ўз билимларини сессия имтиҳонларида оқлай олмадилар.

Маълумки, Республика Президентининг «Ўзбекистон Республикаси олий ўқув юртларининг кундузги бўлимларига қабул қилишни такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармони ва Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 9 апрель 181-рақамли қарорига асосан Республикамиздаги 19 та институтда кириш имтиҳонлари ўрнига тестлар орқали қабул қилиш жорий этилди. Бу эса ўз навбатида халқ ўртасида институтларнинг айрим ўқитувчиларига ишонмаслик пардасини олиб ташлайди.

Ўзбекистон ва Туркия Республикалари Президентлари имзолаган шартномага мувофиқ Республикамизда биринчи маротаба тажриба сифатида Туркия Республикаси олий ўқув юртларида ўқишга жўнатиш мақсадида 1992 йил 3 июль куни 622 ўқувчи ўртасида тест танлови ўтказилди. Тест танловида қатнашган ўқувчилардан 153 нафари танлаб олинди. Тест танловларида айрим вилоятлардан қатнашган ўқувчилар яхши билимга эга эканликларини исботлашди.

Наманган вилоятидан тестда қатнашган 61 ўқувчидан 13 нафари 100 балдан ошиқ кўрсаткични, 22 ўқувчи эса 70 дан 100 тагача балл олишди.

Хоразм вилоятидан қатнашган 27 ўқувчидан 6 ўқувчи 100 балдан ошиқ, 9 ўқувчи 70—100 балгача бўлган кўрсаткичга эришдилар.

Тошкент вилоятида 50 нафардан 15 ўқувчи 100 дан ортиқ, 10 ўқувчи эса 70—100 балгача бўлган кўрсаткичларга эришишди.

Лекин шуни афсус билан айтамизки, тестда қатнашган ўқувчиларимиздан 131 нафари ёки 21 фоизи 3,1 балдан 40 балгача натижага эришишган. Айниқса, бундай паст бал олганларга: Бухоро: — (21 ўқувчи ёки 32,3 фоиз), Андижон — (18 ўқувчи ёки 26,2 фоиз), Сурхондарё — (13 ўқувчи ёки 36 фоиз), Фарғона — (21 ўқувчи — 36 фоиз) вилоятларни кўрсатиш мумкин.

Тестда қатнашган айрим ўқувчилар энг паст кўрсаткични — 3,1, 6,3, 12, 15, 18 бални кўрсатишди. Масалан, Самарқанддан айрим ўқувчилар 3,1, 6,3 бални, Сирдарё 15,5 бални, Жиззахдан 12 бални кўрсатганлигини алоҳида таъкидлаш жоиздир.

Ўтадиган август кенгашларида вилоят, район (шаҳар) халқ таълими бошқарма ва бўлимлари тест натижаларини таҳлил қилиб чиқаришади, деган умиддамиз.

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Халқ таълими вазирлигининг қўшма қабул қилинган буйруғига асосан 1992-93 ўқув йилида институт ва университетларга қабул қилиш қоидаларига маълум ўзгартиришлар киритилди. Масалан, бу йил медалистлар тест асосида имтиҳон олмайдиган институтларда ихтисосга мос келадиган фанлардан «5» баҳо олгандагина қолган имтиҳонлардан озод этилади.

Савол туғилади, бундан кейин умумтаълим мактабларида медаль совриндори деган номнинг кераги борми? Албатта, бу масалани ҳал қилиш учун халқ таълими ходимларининг, ўқитувчилар, ота-оналар ва жамоатчиликнинг фикрини инобатга олишимиз керак.

Биз бир нарсага ишонамизки, битирувчиларимиз, агар ўқиш давомида ҳақиқий билимга эга бўлишса, улар қаерда имтиҳон топширмасин, барибир ўз билимини намойиш этишлари лозим. Умуман, кириш имтиҳонларида имтиёзлардан воз кечиш керак. Ягона имтиёз билим бўлиши зарур.

Вилоятларда ўтказилган синфдан-синфга кўчириш ва битириш имтиҳонлари якунлари, шу жумладан, имтиҳонларда ўқувчилар томонидан йўл қўйилган кўпчиликка хос (типик) хатолар ўрганиб чиқилди.

Таҳлилий натижалар шуни кўрсатдики, республика умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчиларнинг она тили ва адабиёт фанлари бўйича билим ва кўникмалари, оғзаки ва ёзма саводхонлигини оширишда маълум ижобий ўзгаришлар содир бўлмоқда. Бу ҳол, биринчи навбатда ўзбек тилига давлат мақомининг берилиши, она тили таълимига диққат ва эътиборнинг кучайиши, дарс соатларининг кўпайтирилганлиги ва чуқурлаштириб ўрганишнинг доираси кенгайиб бораётганлиги, она тили ва адабиёт муаллимлари педагогик маҳоратининг ошиб бориши билан боғлиқдир. Хусусан, имтиҳонларда она тилидан таълимий баён, диктант шаклларидан кенг фойдаланиш бу соҳада ўқувчилар масъулияти, сезгирлигини оширишга ижодкорликка ундади, 11-синф медалга даъвогар ўқувчилари учун вазирлик томонидан махсус диктант матнларининг тайёрланиши ва жойларга етказиб берилиши кўп жиҳатдан ўқувчилар саводхонлиги юзасидан одилона тушунчаларга эга бўлишга имкон берди. Шунинг учун ҳам вилоятлардан олинган аксарият маълумотномаларда мазкур матнларнинг тўғри танланганлиги, ўқувчилар ёши, билими ва иқтидорлигига мослиги, давр билан боғлиқлиги алоҳида таъкидланиб ўтилмоқда.

Шу билан бирга, таҳлиллар аниқ кўрсатилмоқдаки, республика умумтаълим мактаблари ўқувчилари ёзма ва оғзаки нутқида «анъанавий» камчилик ва нуқсонлар мавжуд. Булар, асосан, вилоятлардаги ўзбек диалектлари таъсири билан боғлиқдир. Бундан ташқари, 5—11-синф ўқувчилари ёзма ишларини таҳлил қилишда қуйидаги хатолар ёрқин кўзга ташланади:

1. Имлога оид хатолар:

— х ва ҳ, у ва ў, а ва о, е ва й ҳарфлари имлосида-

— айириш белгиси бор сўзларнинг ёзилишида;

— жуфт сўзларни ёзишда (оқ-қора, оқу-қора ва б.);

— қўшма сўзларни ёзишда (кўксултон, ҳаво ранг ва б.);

— қўш ундошли сўзларнинг ёзилишида;

— ўзак-негиз ва қўшимчалар имлосида (тоққа, боққа ва ҳ.);

— диалектал хатолар.

2. Тиниш белги (ишорат)ларига оид хатолар:

3. Аксарият ўқувчилар сатр бошида (абзац)дан ёзишга доир қонун-қоидаларни яхши билмайдилар.

4. Жарангли ундош ҳарфлар ўрнига жарангсиз ундошларни ишлатадилар.

5. Иншо ва таълимий баёнда учрайдиган хатолар:

— жумла тузишда — **нинг** ва **ни, га** ва**да** каби келишик қўшимчаларини аралаш ишлатиш (бу ҳол кўпроқ Жиззах, Самарқанд ва, айниқса Бухоро вилоятлари ўқувчилари учун хос);

— гапдаги таянч сўзларни такрор келтириш (масалан, «Мактабда кутубхона бор Мактабда спорт зал бор ва ҳ.).

— кейинги даврда тилимиздан кенг ўрин олаётган, бироқ ҳали қонуний тасдиқланмаган атамаларни қўллайвериш) аэропорт, тайёрагоҳ, ноҳия, туман, район ва ҳ);

— ўқувчилар нутқида сўз бойлигининг камлиги;

— фикрлаш доирасининг торлиги.

9- ва 11-синф битирувчиларининг алгебра, алгебра ва анализ асосларидан топширган ёзма имтиҳонлари атрофлича таҳлил қилинди ва улар бу имтиҳонларда масалаларни ечишда қуйидаги типик хатоларга йўл қўйганликлари аниқланди:

1. Масала ечиш учун зарур бўлган кўникмалар бўлмаганлиги туфайли йўл қўйилган хатоликлар.

2. Масалаларни ечишда норационал усуллар қўллаш туфайли йўл қўйилган хатоликлар.

3. Тенглама ва тенгсизликларни нотўғри ечиш туфайли вужудга келадиган хатоликлар (тенглама ва тенгсизликларни ечишда энг кўп учрайдиган хато бу илдизни йўқотиш ёки бошқа илдизларни келтиришдир).

4. Ўқувчиларни графикларни тушуна олмаганликлари туфайли вужудга келадиган хатоликлар.

5. Бир хил усулда масалаларни ечишга ўрганишдан вужудга келадиган хатоликлар.

6. Практик масалаларни тўғри талқин қилмаслик туфайли вужудга келадиган хатоликлар.

7. Математик тил ва нутқни билмаганлиги туфайли вужудга келадиган хатоликлар.

8. Ўқувчиларнинг мантиқий фикрлаши кам ривожланиши туфайли вужудга келадиган хатоликлар.

Таълим жараёни ўқув режаси асосида ташкил қилиниб, унда ўрганиладиган ўқув фанларининг мазмуни Республика ва мактаб бирикмаларидан таркиб топади.

Вазирликнинг асосий мақсади ўқув режасидаги фанлар сонини табақалаштириш ҳисобига қисқартиришдир. Масалан, «Табиатшунослик ва техника» фани деганимизда табиий география, физика, астрономия, химия, биология фанлари тушунилади.

Вазирликнинг 1992-93 ўқув йили учун қабул қилинган ўқув режасининг ўқиш ўзбек ва рус тилларида олиб бориладиган умумий ўрта таълим мактаблари учун 12 тури қабул қилинди. Мақсад бир мактаб жамоаси ўз шароитига қараб, ўқув режасининг бирор турини танлаб олиши керак.

Мактаб (педагогика) кенгаши томонидан барча синфларда (1—11-синфлар) айрим фанлар бўйича соатлар миқдорини 1—2 соат, лекин 3 соатдан ошмаган ҳолда ўзгартириши мумкин. Демак, айрим фанлар бўйича соатларни камайтириш ҳисобига бошқа фанлар соатларини ошириш ёки ўқув режасида кўрсатилмаган фанларни киритиш мумкин, бунинг учун етарли шароит ва мактаб шу фан бўйича дастур асосида машғулотларни ўтказишга кафолат бериши керак, лекин ҳар бир синфда жами соатлар ҳажми ўқув режада кўрсатилган миқдордан ошмаслиги шарт.

Ўқув режаларининг ҳамма турларида 5, 8—11-синфларда), «Ўзбекистон халқлари тарихи» алоҳида фан сифатида ўқитилади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 14 мартдаги 130-рақамли қарорига асосан 1992—93 ўқув йилидан бошлаб умумтаълим мактабларининг юқори 10, 11-синфлари мактаб (компоненти) ихтиёрига берилган соатлар ҳисобига «Ҳуқуқшунослик» фани киритилади. Мактаб (педагогика) кенгашининг қарорига асосан умумтаълим мактаблари, мактаб-интернатларида мавжуд синфлар билан биргаликда ихтисос таълими синфлари ҳам очилиши мумкин.

Бошланғич синфлар тўрт йиллик таълим тизимига ўтилиши муносабати билан ўқув режасидаги уч йиллик бошланғич таълим тизимидан биринчи синфга қабул қилиш соатлари тугатилади.

Ўқув режасига асосан ўзбек тилида ўқитиладиган умумтаълим мактабларида бу ўқув йилида ҳам «Эски ўзбек ёзуви» фани ўқитилиши 2—3-, 3—4-синфларда давом эттирилади ва кейинги йилларда босқичма-босқич 5—9-синфгача ўқитилади.

Ўқув режасининг IV турида чет тилларни ўрганишни бошланғич синфлардан (2-синфдан) босқичма-босқич амалга оширилади.

Ўзбекистонимизнинг мустақил Республика бўлиши билан чет мамлакатлар билан маданий, иқтисодий алоқамиз мустаҳкамланиб бормоқда. Республикамизда чет тилини мукаммал биладиган кишиларга эҳтиёж ошиб бормоқда. Шунинг учун ҳам эндиликда мактабларда чет тили, айниқса, инглиз тили ўқитилишига катта аҳамият беришимизни даврнинг ўзи тақозо қилмоқда.

Ўқув режасининг XI тури маълум шароит ва имконияти бор умумтаълим мактабларига 5 кунлик ўқув ҳафтасига ўтишни тавсия этади. Шунингдек, бу режанинг III, XII турлари тажриба тариқасида берилган. Унда иккинчи тил ўқитилиши (ўзбек, рус) соатлари бирбирига тенглаштирилган.

Шу йилдан бошлаб «Дин тарихи» курси 34 соат миқдорида 9-синфда «Умумий тарих» фанига ажратилган соатлар ҳисобидан ўқитилади.

Ўқув режасининг қайси турини танлаб олиш (педагогика) кенгаши томонидан ҳал қилинади.

Умумтаълим мактабларининг ўқув режасида ўқувчиларнинг қизиқишлари, мойилликлари ва қобилиятларини ривожлантиришга, уларнинг ҳаётий режаларини рўёбга чиқаришга қаратилган ихтисосга доир ўқув режасининг янги турлари ҳам қабул қилинди.

Бу педагогикага, ижтимоий биологияга, иқтисодиёт, физика-математика, журналистика, қишлоқ хўжалиги, тарих ва гуманитар ихтисосига асосланган турлардир.

1992 йил июль ойида Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдаги сессиясида «Таълим тўғрисида»ги Қонун қабул қилинди. Бу Қонун фуқароларнинг илм олиш соҳасидаги Конституциявий ҳуқуқлари ҳимоя қилинишини таъминлайди, шахсларнинг таълим соҳасидаги ўзаро муносабатларининг принциплари ва юридик ҳуқуқ ваколатлари ва масъулиятларини, Ўзбекистон Республикасида таълим эркин ривожланишининг ҳуқуқий кафолатларини белгилаб беради.

Умумий таълим уч босқич: **бошланғич, таянч** бўғинини ташкил этувчи асосий ва **ўрта** босқичдан иборат қилиб белгиланди;

Қонунга биноан ҳунар-техника таълими таянч таълим асосида бир вақтнинг ўзида умумий ўрта таълим бериши ёки фақатгина касб ўргатиб қўя қолиши ёхуд бошқа таълим асосида фақатгина касб ўргатиш орқали амалга оширилиши мумкин.

Давлат ҳар бир шахснинг мустақил равишда ўз маълумотлари, маданий ва касб-кор савияларини оширишга бўлган интилишларини қўллаб-қувватлайди ва бунинг учун зарур шароитлар яратиб беради.

Қонуннинг 3-моддаси Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари, деб аталади. Унинг 6 хатбошиси абзацда тўққиз йиллик таълимнинг мажбурийлиги айтилган.

Янги қонун асосида мавжуд ўқув режалари, дастур ва дарсликларга маълум ўзгартиришлар киритилади.

Халқнинг миллий маданиятини тиклашда, унинг маънавий ва ахлоқий қадриятларини юзага келтиришда тилнинг мавқеи бирламчидир.

Республикада давлат тили ҳақидаги Қонун қабул қилингач, Халқ таълими вазирлиги уни бажаришга қаратилган давлат дастури асосида халқ таълимининг барча бўғинларида тўла-тўкис жорий этилишини таъминловчи тадбирларни ишлаб чиқди ва уни узлуксиз амалга ошириб келмоқда.

Халқ таълими ташкилотлари томонидан иккинчи (ўзбек, рус) тилни ўрганиш ишини такомиллаштириш борасида қатор чора-тадбирлар белгиланди. Умумтаълим мактабларида тилларни ўқитиш, ўрганиш жараёнида йўл қўйилган айрим номутаносибликлар бартараф қилинмоқда.

1990 йилга қадар таълим жараёни рус тилида олиб бориладиган мактабларда ўзбек тили 3-синфдан йилига 544 соат ҳажмда ўрганилар, ўзбек тилидаги мактабларда эса рус тили биринчи синфдан йилига 1596 соат ҳажмда ўқитиларди.

1990-91 ўқув йилида ушбу фанлардан дарс режалари қайта кўриб чиқилиб, ўзбек тилини ўрганишга 884 соат (рус тилидаги мактаблар) ажратилди.

Ўқитувчиларнинг болалар билан, ўқувчиларнинг эса бир-бирлари билан бўладиган мулоқотлари орқалигина тил ўрганиш сифатини ошириш мумкин. Мактаб ўқувчиларини тилларга ўргатиш ишининг самарадорлигини ошириш мақсадида таълим жараёни рус тилида ўқитиладиган умумтаълим мактабларида ўзбек тили ва адабиёти дарслари, ўқувчилар сони 25 ва ундан зиёд бўлган 1—9-синфларда, ўқувчилар сони 20 ва ундан зиёд бўлган 10—11 синфларда икки гуруҳга бўлиб ўқитилмоқда.

Умумтаълим мактабларининг битирувчи 9—11, 12-синфларида ўзбек тили ва рус тили фанларидан мажбурий имтиҳонлар жорий қилинди.

Низомий номли Тошкент давлат педагогика институти таржимонлар тайёрлаш ишини бошлаб юборди.

Рус мактабларида дарс бераётган ўзбек тили ўқитувчиларига қўшимча 15 фоиз ҳақ тўланмоқда.

Дастур ва ўқув методик материаллар яратиш борасида муаллифлар жамоаси кечиктириб бўлмайдиган даражадаги ишларни олиб боришмоқда.

Ҳунар-техника билим юртларининг таълим рус тилида олиб бориладиган бўлимларида ўзбек тилини ўрганиш учун соатлар ҳажми 36 соатга кўпайтирилди.

Шу билан бир қаторда ўқувчиларга иккинчи тилни ўқитишда маълум муаммолар ҳам мавжуд. Рус тилида ўқитиладиган мактабларни малакали ўзбек тили ўқитувчилари билан таъминлаш масаласи тўла ҳал этилмаяпти. Мавжуд 3196 нафар ўқитувчидан 1983 нафари ўз мутахассислиги бўйича ишламоқда.

Ўзбек тили ва адабиёти ўқитувчиларини тайёрлаш кўламини кенгайтириш мақсадида бир қатор тадбирлар кўрилди. Республикамизда ўзбек тили ва адабиёти мутахассислиги бўйича ҳар йили қабул 1200 кишига етказилди.

Умумтаълим мактабларини тиллар бўйича ҳар хил ўқув кўргазмали қуроллар: (жадвал, грампластинка, диафильм, топшириқли ўйинлар ва бошқалар) билан таъминлаш масаласини ҳам ҳал қилишимиз керак. Шу мақсадда вазирлик 1992 йил март ойида ўзига хос ўқув кўргазмали қуролларнинг кўрик-кўргазмасини ўтказди.

Мана, Республикамиз мустақил, деб эълон қилинган кунга ҳам бир йил тўлади.

Республикамиздаги барча умумтаълим мактабларида болалар ва мактабдан ташқари муассасаларда, ҳунар-техника билим юртларида институт ва ўрта махсус таълим масканларида янги ўқув йилига тайёргарлик иши кенг кўламда олиб борилмоқда.

Вазирлик барча вилоятлар халқ таълими ходимларининг август кенгашларини ўтказиши ҳақида ўзининг тавсияларини юборди. Шуларни назарда тутиб, август кенгашларини ўтказишда шаҳар (район) халқ таълими фаолиятини ривожлантиришни аниқлаш, мактабларни илмий ишлаб чиқариш, кооператив ташкилотлар, маҳалла қўмиталари, ижодий уюшмалар ва бошқа жамоатчилик, давлат институтлари билан ўзаро ҳамкорликни белгилаш, шунингдек, халқ маорифи муассасаларига моддий ёрдам кўрсатиш, уларни пул билан таъминлаш, қуриш ёки таъмирлаш масалаларини ечишда ёрдамлашадиган жамоатчилик фонди ёки Советини ташкил қилиш масалаларини кўриб чиқиш зарурлигини айтган. Унда шаҳар ва район халқ таълими бўлимларига ялпи йиғилишлар ўрнига халқ маорифи ходимларининг, ўқитувчилар активининг шаҳар, район ҳокимлари ва халқ ноиблари, корхона ва ташкилотлар раҳбарлари билан учрашувларини ўтказиш тавсия этилади. Бундай учрашувларда Президентнинг халқ таълими соҳасидаги бир қатор Фармонларининг ишлаб чиқариш корхоналари, ташкилотлар ва хўжаликлар томонидан қандай бажарилаётганлиги алоҳида муҳокама қилинади.

Халқ хўжалигини бошқаришнинг бозор иқтисодиётига ўтиш муносабати билан халқ маорифи муассасалари корхоналар билан шартномалар тузиш, моддий ресурсларга эга бўлиш, уларга ер-участкалари ажратилиши, банкларда махсус ҳисоб счётларини очиш масалалари ҳам муҳокама қилинди.

Учрашув якунларини маҳаллий матбуотларда вақти-вақти билан ёритиб, радио ва телевидение орқали барчага етказиб туриш ҳам кўзда тутилган.

Халқ маорифининг илғор раҳбарлари ва энг яхши ўқитувчилари ҳақида махсус эшиттиришлар тайёрлашни тавсия этамиз.

Шўъбалар ишини қуйидагича ташкил қилиш мумкин.

Шўъбаларда унинг қатнашчилари ижодий ишлаётган ўқитувчиларнинг ҳисоботларини эшитадилар, ўқитувчилар республика танлови ва ўзига хос кўргазма қуроллари кўрик-танлови район, шаҳар, вилоят ва республика ғолибларининг иш тажрибалари билан танишадилар.

Вилоят ва шаҳар ўқитувчилар малакасини ошириш институти методистлари ва район (шаҳар) халқ маорифи методистларига янги ўқув режалари ва курсларга тушунтириш, шарҳлар бериш мақсадга мувофиқ бўлади, янги ўқув дастурлари ва улардаги ўзгаришлар ҳақида фанлар бўйича битирув имтиҳонлари якуни ҳамда олий ўқув юртларига кираётган методистларнинг тест ва имтиҳонлар натижалари ҳақида ҳам гапирадилар.

Халқ маорифи район ва шаҳар метод кабинет мудирлари учун вилоят халқ таълими бошқармаси қошида алоҳида шўъбалар ташкил қилиб ёки янги типдаги мактаб ёки таянч мактаблар 1—2 кунлик семинар-практикум ўтказиш мақсадга мувофиқлиги айтилди.

Бунда вазирликнинг, ўқув методика маркази, педагогика илмий текшириш институти, педагогик ходимлар малакасини ошириш маркази институтининг ходимлари халқ маорифи олдида турган долзарб масалалар юзасидан сўзга чиқадилар ва қатнашадилар.

Мактаб директорлари шўъбаларини қуйидаги тематика асосида ўтказиш тавсия этилди:

«Мактаб кооперацияси» (тажриба);

«Ишонч тажрибалари», мунозара ва якун (мустақиллик ҳуқуқи берилган мактаб раҳбарларининг сўзга чиқиши);

«Қишлоқ мактаби — ривожлантиришнинг асосий омили» (тажриба ва муаммолар);

«Қобилиятли болаларни аниқлаш, танлаш услуби ва уларни ўқитиш»;

«Янги турдаги ўқув муассасалари» — биринчи қадамлар.

Синф раҳбарлари, тарбиявий ишлар бўйича директор ўринбосарлари, тўгарак раҳбарлари, мактабдан ташқари муассасалар, ходимлари жамиятни демократиялаштириш, янги иқтисодий муносабатларни ўрнатиш шароитида тарбиявий ишларни янада такомиллаштиришга бағишланган шўъбаларни алоҳида-алоҳида ташкил этиш тавсия этилади.

Мактабгача тарбия муассасалари ходимлари шўъбаларида мактабгача тарбия муассасалари Концепцияси кенг муҳокама этилиб, уни амалга ошириш йўллари белгиланади. Шунингдек, шўъбаларда «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни бўйича тадбирлар ҳам белгиланиши лозим.

Янги ўқув йилининг биринчи ҳафтаси (2—5 сентябрлар) «Менинг Ватаним — Ўзбекистон» шиори остида ўтказилади.

2 сентябрда янги ўқув йили илк машғулотлари куни — барча умумтаълим мактабларида Мустақиллик кунига бағишланган мактаб ўқувчиларининг линейкаси уюштирилиб, синф раҳбарлари томонидан Тинчлик дарсини ўтказиш ва шундан сўнг фан ўқитувчилари томонидан «Билимлар дарси» ўтказилади.

Янги 1992—93 ўқув йилида барча халқ таълими ходимларига соғлиқ-саломатлик, бардош, яхши кайфият тилаймиз.

М. ҚУРБОНОВ,
Ўзбекистон Республикаси халқ таълими вазирининг ўринбосари.

(Муаллиф илтимосига кўра мақоланинг қалам ҳақи «Маърифат» газетаси ёрдам фондига ўтказилади).

Ижодкор ўқитувчилар ҳақида ҳикоя қиламиз

ИЗЛАНИШ— ЮТУҚЛАР КАЛИТИ

Икки йилдирки, халқ маорифи соҳасида турли йўллар билан танловлар ўтказилаяпти. Танловлар жараёнида ўқитувчининг қобилияти, ижодкорлиги, тадбиркорлиги намоён бўлмоқда. Ўқитувчилар жамоаси катта. Лекин уларнинг ҳаммаси ҳам бугунги кун талабига жавоб бера олмайди. Ўқитувчиларни аттестациядан ўтказиш пайтида яна бир карра бунинг гувоҳи бўлдик.

Танловлар жараёнида ўқитувчиларнинг билими билан бир қаторда уларнинг нималарга қодир эканлигини ҳам билиб олаяпмиз. Ульянов районидаги Карл Маркс номли 1-ўрта мактаб тил-адабиёт ўқитувчиси Эркин Холмуродов «Ўқитувчи—92» танловида районда ғолиб бўлгач, вилоят кўригида иштирок этди. Бир неча кунлик меҳнат жараёнида ўқитувчиларнинг дарс ўтиш усули, кўргазмали қуроллар ва техника воситаларидан қандай фойдаланиш қобилиятларини аниқладик. Вилоят танловида Эркин ака совринли ўринни эгаллади. Шунга яраша рағбатлантирилди. Орадан бир оз фурсат ўтгач, вилоят бўйича кўргазмали қуроллар танлови ҳам бўлиб ўтди. Бунда ҳам Холмуродов иштирок этди. Иштирок этибгина қолмай, тил-адабиёт ўқитувчилари тайёрлаб келишган кўргазмали қуроллар бўйича ҳам биринчи ўринни эгаллашга муваффақ бўлди. Республика миқёсида ўтказилган кўргазмали қуроллар танловига ўқитувчи томонидан яратилган карточкалар туркуми кўпайтиришга тавсия этилди.

Хизмат сафари юзасидан баъзан Эркин ака билан суҳбатлашиб қоламан. Ҳар гал бу ўқитувчидан янги-янги фикрлар эшитаман. Ўқитувчининг тиниб-тинчимаслиги, ўз устида мунтазам ишлаши, чуқур билимга эга эканлигидан далолат бериб туради. —Сиз мазкур ўқув йили бошида Тошкент шаҳридаги 2-медицина институтида қабул имтиҳонларида қатнашган эдингиз? Бунга қандай эришгансиз, — сўрайман суҳбатдошимдан.

— Ҳа, медицина институтида қабул имтиҳонида қатнашдим. Институтларга ноҳақ йўллар билан талабалар қабул қилинади, деган гапларнинг қанчалик ўринсиз эканлигининг гувоҳи ҳам бўлдик. Билими бор ўқувчи, албатта, яхши натижага эришаяпти. Бунга таклиф этилишим ҳам жуда оддий. Июнь ойида республика А. Авлоний номидаги халқ таълими ходимлари малакасини ошириш Марказий институтида эски ёзуви бўйича қайта тайёрлаш курсида бўлдим. Курсда фақат она тили ва адабиёт ўқитувчилари ўқишди. Бу ўқитувчилар учун жиддий синов даври ҳам бўлди. Бу гапимни муболаға деб ўйламанг. Бир неча маротаба у ёки бу турда ёзма ишлар ўтказилди, суҳбатлашилди. Хуллас, шу синовлардан кейин курс тингловчиларидан учтамизни институтларда имтиҳон қабул қилишимизни сўрашди, — деди Эркин ака.

Эркин ака институтда олган таассуротлари билан вилоят газетасида каттагина мақола эълон қилди. Бунда ҳам мишмишларга ўрин йўқлиги, билими бор ўқувчилар институтга қабул қилинаётганлигини асосли исботлаб берганди.

Яқинда Эркин Холмуродовнинг педагоглик фаолиятида яна бир янги қирра очилди. 1992 йилнинг 16 апрель куни соат 10.30 да Ўзбекистон телевидениеси орқали «50—80-йиллар адабиёти» мавзусида қизиқарли дарс ўтди. Оддий қишлоқ ўқитувчисининг республика марказида дарс ўтишининг ўзи бир жасорат. Ўқувчилар телевидениеда биринчи маротаба бўлишларига қарамай ўзларини шунчалик эркин тутишдики, ҳар бир мавзу ҳақида етарли маълумотларни айтишди. Раъно Диллаева, Муҳайё Алиева, Ҳулкар Юнусова, Озода Рашидова, Муҳаббат Бобожоновалар 50—80-йилларнинг проза, поэзия, драматургия, болалар адабиёти ва адабий танқидчилик хусусида янги-янги фикрлар баён этишди.

Сафардан қайтгач, Эркин ака билан суҳбатлашганимда, вилоят халқ таълими бошқармаси бошлиғи ўртоқ Мирова ўқувчиларни қабул қилиб, уларнинг рағбатлантирилганлиги ҳам яхши натижага эришишимизга сабаб бўлди, — деди.

Дарҳақиқат, теледарс мақтаса арзигулик ўтди. Ўқувчиларнинг бу муваффақияти биргина Карл Маркс номли мактабнинггина эмас, балки вилоятимиз ўқитувчилари ва ўқувчиларининг ҳам ютуғи деб ҳисобладик. Шу каби дарсларни ўтказишда қатнашиб туриш йўлларини топиш кераклиги ҳақида фикрлашдик. Шу боисдан ҳам вилоят халқ таълими бошқармаси раҳбарияти ана шу бир соатлик теледарсни 24 апрель кунги коллегияда ҳам такрорий ўтишни тавсия этдик. Вилоят халқ таълими бошқармасининг коллегиясида Эркин Холмуродов теледарсни бироз ихчамлаштирган ҳолда ўтиб берди. Буни кўрган барча район ва шаҳар халқ таълими бўлимлари раҳбарлари ўқувчиларнинг қобилиятию, билимига тасаннолар айтишди.

...Баъзи оилалар борки, бола тарбияси билан мунтазам шуғулланишади. Ўтган мавзусидан тортиб, уйга берилган топшириқни қандай бажарилишигача кузатишади. Тез-тез мактабга бориб, ўқитувчилар билан суҳбатлашиб туришади. Бундай оилаларнинг болалари олий ўқув юртларига қийналмай киришади. Тўғриси, билими етарли бўлгандан кейин ноқонуний йўлларни ахтармайди ҳам. Бу оилаларнинг фарзандлари ўқувчилар ўртасида ўтказилган ҳар хил тадбирларда ҳам ўзларини кўрсатишади. Олимпиадаларда ғолиб ҳам бўлишади. Биз олимпиадада ғолибларини аниқлаётганда уни қайси ўқитувчи ўқитгани билан қизиқамиз-у, қайси оилада тарбия топганига эътибор бермаймиз. Ҳатто олимпиадада ғолиб бўлган ўқувчининг ўқитувчисини ҳам рағбатлантираяпмиз. Ўқитувчи дарс ўтаётганда бир ёки икки ўқувчига дарс ўтмайдику? У бутун синфга ўтади. Ҳар ким ўзига яраша билимни қабул қилади. Борингки, олимпиадага борадиган ўқувчи билан икки-уч марта қўшимча машғулот ҳам ўтди дейлик. Шу билан ўқувчи дарҳол олимпиадада қатнашадиган даражада билимга эга бўлиб қолдими? Бунинг учун, аввало, ўқувчида етарли замин бўлиши керак. Бу заминни у синфда ўтирганида ҳамма қатори эшитган мавзудан ўзига ажратиб олган. Ўқитувчи ҳаммага бирдек билим беради. Бу—унинг вазифаси. Бу билан олимпиадага келган ўқувчини тайёрлашда ўқитувчининг ҳиссаси йўқ демоқчи эмасман. Лекин бу муваффақият оиланинг ютуғи эканлигини асло унутмаслигимиз керак.

Мен ҳикоя қилаётган ўқитувчи Эркин Холмуродовнинг тўрт нафар фарзанди бор. Ҳозир катта қизи Назокат Тошкентдаги медицина институтининг охирги курсида, Раъно педагогика институтининг 4-курсида ўқийди, ўғли Камолжон эса педагогика институтининг 3-курсини тугаллаяпти. Мана шуларнинг учаласи ҳам вилоят олимпиадаларида қатнашган ва совринли ўринни эгаллашган. Шу боисдан ҳам мактабни битиришган йилиёқ институтларга қабул қилинди. Оиланинг бу муваффақиятини фан ўқитувчисининг ютуғи десам тўғри бўлармикин. Кичик фарзанди Яшинбек ҳам 5-синфни муваффақиятли тугаллаш арафасида. У ҳам ота касбини эгалламоқчи.

Эркин Холмуродов ҳақида сўз юритадиган бўлсак, гапни ҳали кўп давом эттириш мумкин. Бу оилани ҳамма педагоглар оиласи деб фахр билан тилга олди. Бугунги кунда Холмуродовлар сулоласида ўн тўрт нафар педагог борлигидан ўзимиз ҳам хурсандмиз.

Ижодкор ва изланувчи муаллим Эркин Холмуродовнинг бундан кейинги фаолиятларига янада ривож тилаймиз.

Ж. ЖИЛОВОВ,
Қашқадарё вилояти халқ таълими ходимлари малакасини ошириш институти ректорининг ўқув ишлари бўйича ўринбосари.

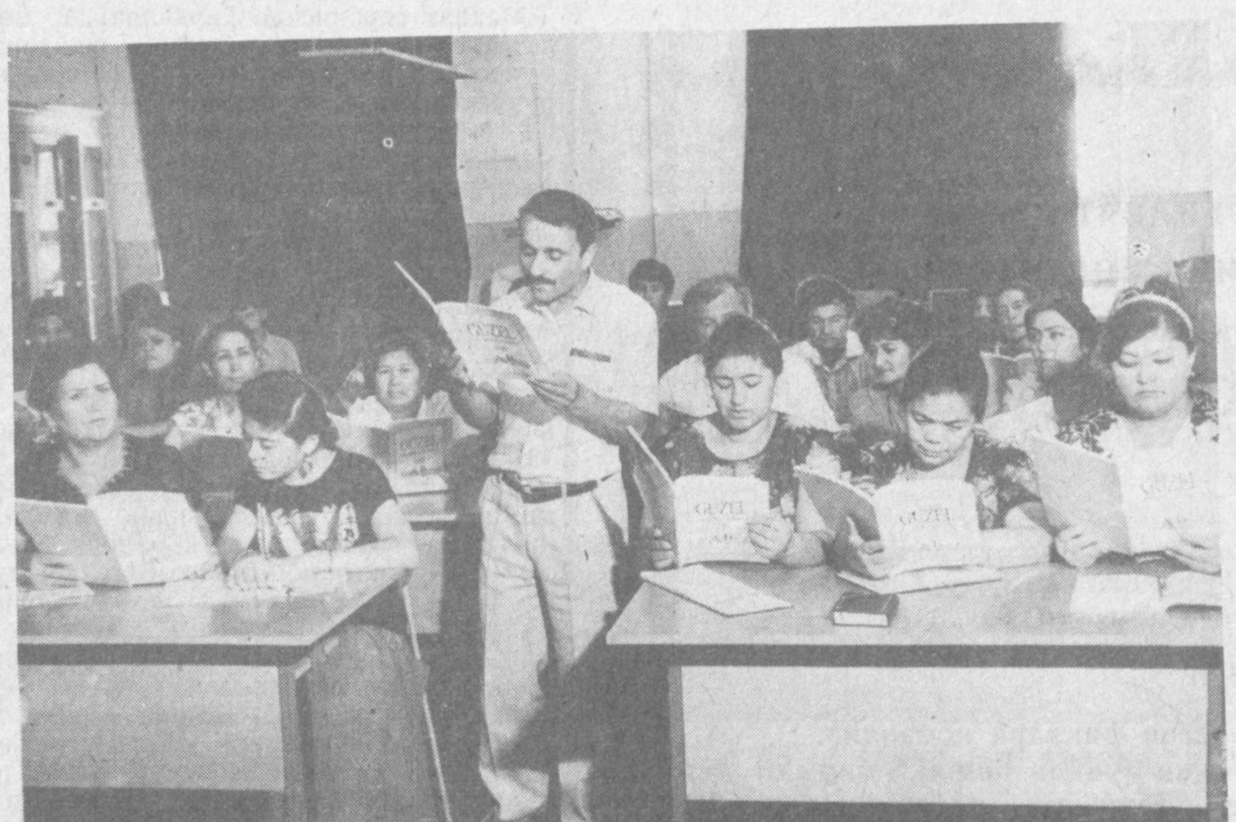

ТУРК ТИЛИ ЎРГАНИЛМОҚДА

Ўзбекистон мустақил Республика бўлганига ҳам ҳадемай бир йил тўлади. Ўтган қисқа фурсатда Ўзбекистон давлат сифатида тан олиниб, БМТга аъзо бўлди, унинг халқаро миқёсидаги аҳамияти ҳам тобора кенг қулоч ёзмоқда. Давлатлараро ҳамдўстликнинг ўрнатилаётганлиги, савдо ва алоқаларнинг мустаҳкамланаётгани дилларни қувонтирмоқда. Чунончи, бошқа тармоқлар қаторида Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлигининг бу борадаги ишлари, айниқса, таҳсинга лойиқдир. Масалан, ана шу давр ичида қардош тилларни ўрганиш, улар маданияти, илм-маърифатидан ёшларимизни баҳраманд этиш, фикрлар алмашишга катта эътибор берилди.

Худди шу маънода Туркия давлати билан қилинаётган ҳамкорлик педагог-муаллимларимизга, кенг жамоатчилик аҳлига катта қизиқиш уйғотмоқда. Бир гуруҳ талабаларимизнинг Туркия дорилфунунларида таҳсил олиш учун юборилаётганлиги, ўз вақтида улар эришган илғор тажрибаларни амалда қўлланилаётганлиги ҳам фикрларимизнинг далилидир.

Аммо шунга қарамай, томонлар бир-бирларини янада чуқурроқ билиши учун тил ўрганишга бўлган муҳтожлик анчагина сезилиб қолмоқда. Масала кенг ўрганилиб, мавжуд лицейларимизда, умумтаълим мактабларида турк тили дарслари киритилганлиги айни кўнгилдаги иш эканлигини муаллимлар фахр билан таъкидлашмоқда. Шунингдек, бир пайтнинг ўзида етук педагог мутахассисларга ҳам эҳтиёж сезилаётганлиги сир эмас.

Хуллас, вазирликнинг ташаббуси билан бунинг ҳам осон йўли топилди. А. Авлоний номидаги халқ таълими ходимлари малакасини ошириш Марказий институти, барча вилоятлардаги малака ошириш институтларида эндиликда мактаблардан район ва шаҳар халқ таълими бўлимларидан мутахассислар чақирилиб турк тилини чуқур ўрганишга киришилди.

Айни пайтда малака оширувчи муаллимлар бу тилни мукаммал билишлари учун барча шарт-шароит ҳозирланди. Чунончи, Туркиянинг Бурса шаҳридаги лицейнинг турк тили ва адабиёти ўқитувчиси Музаффар Четин бу ерга ташриф буюриб, муаллимларимизга турк тили, адабиёти ва маданиятини ўргатишга, тажрибалар алмашишга яқиндан ёрдам бериб келмоқда.

— Сизларда турк тилини ўрганишга бўлган эътибор қанчалик катта бўлса, бизда ҳам ўзбек тилини, унинг маданияти ва урф-одатини чуқурроқ ўрганишга қизиқиш шунчалик кучли, — дейди у.

СУРАТЛАРДА: туркиялик муаллим Музаффар Четин дарс ўтаётган пайт.

А. АКМАЛОВ тасвирга олган.

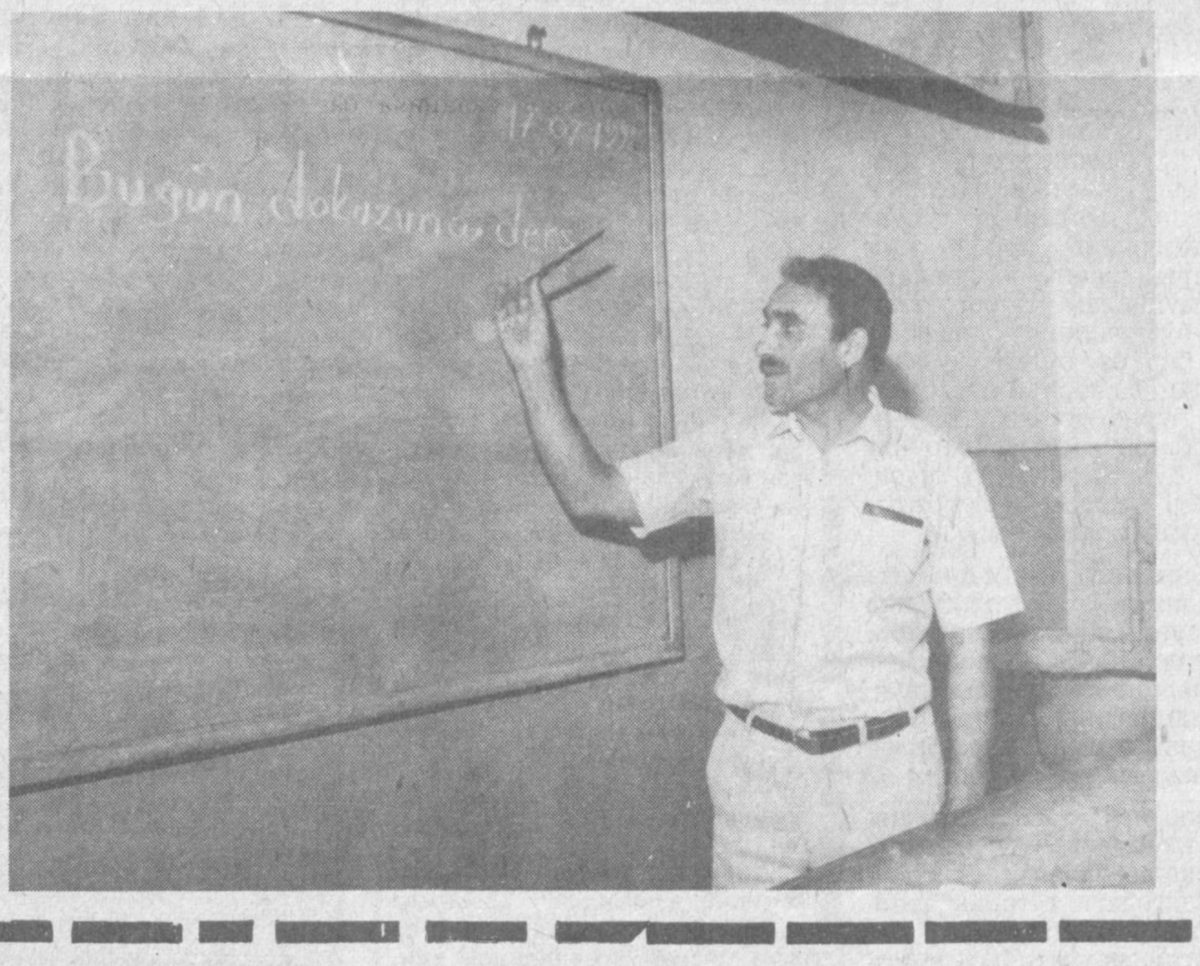

ЁЗ ГАШТИ

СЎЛИМ ОРОМГОҲДА

Хоразм вилояти Қўшкўпир ноҳиясидаги «Қўшкўпир» шоличилик давлат хўжалиги ҳудудида жойлашган «Ёш гвардия» оромгоҳида болаларнинг мириқиб дам олишлари, ўқув йилига куч-қувват тўплашлари учун барча қулай шароитлар мавжудлигини кўриб қувонасан киши. Оромгоҳ ҳудуди 5 гектардан зиёд маконни эгаллайди. Унинг 3 гектари баҳаво, хушманзара ўрмондан иборат. Лагерда 300 тупдан зиёд гужум (қайрағоч) дарахти бор.

Лагерь 300 ўринли бўлиб, бутун ёз давомида уч сменада фаолият кўрсатади. Демак, бир мавсумда жами 1050 нафар бола маданий дам олади. Санаторий типидаги мазкур оромгоҳда тиббий хизмат яхши йўлга қўйилган. Шифокор Бектурди Маткаримов ҳамда Д. Ҳасанова ва бошқарлар болалар саломатлигини муҳофаза қилишда бош-қош.

Гўзал табиат бағридаги ушбу масканда спорт ишларига, жисмоний тарбияга катта аҳамият бериляпти. Волейбол, футбол, баскетбол майдончалари, кичик ўйингоҳ, стол тенниси болалар хизматида. Спорт тўгараги фаолиятини жонлантиришда унинг раҳбари Баҳодир Юсупов изчил иш олиб бормоқда. Шуни айтиш лозимки, ўтган йилги мавсумда Хоразм вилояти оромгоҳлари ўртасида ўтказилган спорт ишлари кўрик-танловида мазкур лагерь вакиллари фахрли биринчи ўринни эгаллаганди. Бу йилги мавсумда ҳам Б. Юсупов раҳбарлигидаги ёш спортчилар совринли ўринларни эгаллаш учун, эришилган ютуқларни янада мустаҳкамлаш учун астойдил ҳаракат қилишяпти. Қаҳрамон Собиров раҳбарлик қилаётган бадиий ҳаваскорлик тўгараги аъзолари дам олувчиларни — тенгдошларини ўзларининг шўх ашула ва рақслари билан хушнуд этмоқдалар. Шунингдек, бош тарбиячи Фарҳод Раҳимов, тарбиячилардан Нурпошша Раҳматуллаева, Нигора Абдуллаева, Султонпошша Отаева ва бошқалар оромгоҳ фаолиятини мазмунли, серзавқ қилишга муносиб ҳисса қўшаяптилар. Ўтказилаётган ҳар хил маданий, тарбиявий тадбирларни режали ва пухта амалга оширишда уларнинг ташкилотчилиги, уддабуронлиги намоён бўлмоқда.

Албатта, лагерь ҳақида сўз юритар эканмиз, унинг бошлиғи Отабой Рўзметовни мамнуният билан тилга оламиз. Негаки, мазкур «Ёш гвардия» оромгоҳини йилдан-йилга юксалтиришда унинг ташкилотчилик — раҳбарлик ишлари алоҳида ўрин тутади.

Хуллас, «Ёш гвардия» оромгоҳида болаларнинг ёзи гаштли ва соз ўтмоқда.

Ғ. ЁҚУБОВ,
мухбиримиз.

ЯХШИЛАРНИНГ УМРИ БОҚИЙДИР

Ҳар бир инсоннинг ҳаётда ўз ўрни бўлади. У қаерда ва қайси соҳада меҳнат қилмасин, вазифасини жондилдан адо этсагина одамлар назарига тушади, касбдошлари, ёр дўстлари ўртасида обрў қозонади. Шундай кишилардан бўлган Қудрат ака Сафаровни декморонликлар чексиз ҳурмат билан эсга олишади. Оддий деҳқон фарзанди, фидойи инсон, ажойиб педагог Қудрат ака қисқа, лекин ибратли умр кечирди.

Қудрат ака 1919 йилда Деҳқонобод қишлоғида туғилди. Ўн бир ёшида ота-онадан етим қолиб, тоғаси қўл остида ишлаб, вояга етди. Сўнг илмга иштиёқи баланд йигит савод чиқариш мақсадида «Обод» тўлиқсиз етти йиллик мактабида ўқиб, 1938 йили шу мактабни тугатди. 1939 йил Қарши шаҳридаги педагогика билим юртига ўқишга кириб, уни имтиёзли тугатди ва педагогик фаолиятини «Обод» мактабининг бошланғич синфларини ўқитишдан бошлади.

Мудҳиш уруш кезлари Қудрат аканинг соғлиги кўнгилдагидек бўлмаса-да, уйида ётишни эп кўрмай, фронт ортини мустаҳкамлаш билан бирга, саводсизликни тугатиш мақсадида кечки ёшлар мактабида фаолият кўрсатди. Уруш ғалаба билан ниҳоялангач, фақат хаёлларда яшаган эркин, озод ҳаёт эшиклари очилгандек бўлди. 1952 йилда Қудрат аканинг орзуси Сталинобод (ҳозирги Душанбе шаҳри) давлат педагогика институтининг тарих куллиётига ўқишга кириб, 1957 йили тугатди. Қудрат ака 38 йиллик педагогик фаолиятининг 30 йилини раҳбарлик лавозимида ўтказди. У киши бош бўлган жамоа доимо аҳил бўларди. Қудрат ака ишни одамларни бирлаштиришдан бошларди. Ютуқ гаровини шундан деб биларди.

Қудрат Сафаровнинг шогирдлари ҳозирда турли соҳаларда, илмгоҳларда, маориф масканларида ишламоқда. Улар тарих фани номзоди Панжи Бердиев, Халил Равшанов, район матлубот бўлими раиси Қодиров ва бошқалардир.

Умуман, Қудрат Сафаров камтарин, олижаноб инсон эди. У киши янгиликка интилувчан, ёшларга таълим-тарбия бериш билан бирга халқ турмушини кўтаришга ёрдам берарди, ҳамма қулайликларни яратиб бериш ҳақида толмай ғамхўрлик қиладиган ташкилотчи раҳбарлардан эди.

Яхшидан боғ қолади, дейишганидек Қудрат акадан яхши иш, яхши фарзандлар қолди. Бир ўғли, 6 қизи, 50 нафардан ортиқ невараси, 6 эвараси бор. Ўғиллари Рустам 30-совхозда директор ўринбосари, қолганлари ҳам ўз ўринларини топишган. Улар оталаридек элга беминнат меҳнат қилмоқдалар.

О. ҚУРБОНОВ,
Т. НОРМАҲМАТОВ.
Қамаши райони.

ЗИРҲ

(ФАНТАСТИК ҲИКОЯ)

...Полда сочилиб ётган буюмларга қоқилиб-сурингунча тисарила-тисарила деворга тақалдим. Чекинишга бошқа йўл йўқ. Тимсоҳ тери бадани нинг устки қисмини совутдай қоплаган, ҳар бири қулочга сиғмас кир-чир тангачлари орасидан устимга босиб келаверишда давом этди. Унинг совуқ нафаси юзимга «гуп» этиб урилди: каппа очилган ғорсимон оғзи қонталаш кўзларини бекитди, тошниям ғажиб ташлашга қодир қозиқ тишлар қинларидан суғурилган қатор шамширлардай ярақлаб кетди. Ваҳший маҳлуқ орткн икки оёғига бор вазнини ташлаб, олдинги калтагина биққи қўлини сирмади. Мен чинқириб юбориб иккала кафтим билан юзимни бекитдим. Аммо кечиккан эдим — маҳлуқнинг куракдай келадиган тирноғи пешонамни тилиб ўтди. Иссиқ ва шўртаъм суюқлик бармоқларим орасидан сизиб ўтиб, лабимга томди. Қон! Унинг исини туйган маҳлуқ қутуриб пишқирди-да, кейинги оёқларида лапанглаб олдинроққа силжиди. Маҳлуқнинг шилимшиқ, ғадир-будир, жирканч бадани баданимга суйкалди Мен адойи тамом бўлдим.. Додламоқчи бўлиб жон ҳолатда оғзимни очардим-у, юрагим бўғзимга тиқилиб қолгандай, овозим чиқмасди: оёқларимдан қалтираб, чўккалаб ўтириб қолдим. Маҳлуқ даҳшатли ўкирганча бошимга чангал солди...

Сўнги илинжларим ҳам барҳам топди. Қандайдир мўъжиза юз беришига, омон қолишимга қанчалик уринмай — бари бефойда эди. Мен учун айни лаҳзаларда ҳаммаси мангуликка тугаганини, бир тутамгина ҳаётимнинг сўнги нуқтасига етиб келганимни, қисмат ажал сиртмоғини мана шу лаънати маҳлуқ тимсолида йўллаганини, бундан бу ёғи энди ҳар қандай маънодан маҳрум қоронғу бўшлиқ эканлигини тушундим... Бироқ тирик жонда ҳаётга боғланиш шунчалар кучли бўларканки, умр ниҳоясига етиб келганини идрок этиб турганида ҳам курашсиз жимгина бўйсунавермас экан. (Ўйларнинг учқурлигига ўлчов йўқ. Айтаётганларимнинг бариси дақиқанинг жуда ҳам кичик бўлаги ичида содир бўлмоқдайди). Кўнглимда энг сўнги иложсиз ва балки шуниси билан дир янада жиловсиз исён уйғонди. Нега! Нега мен? Нега энди мен, кечагина дунёга келган бўлсаму, бугун кафанлашга лошимни ҳам қолдирмасдан манови очофатнинг жиғилдонида ҳазм бўлиб кетаверишим керак?! Нега, нимага ахир?! Мен истамайман? Мен яшамоқчиман, узоқ-узоқ яшамоқчиман. Ҳали ҳеч нарсага эришиб улгурмадим, ҳали ҳеч нимани кўриб улгурмадим. Қани адолат? Қани ҳақиқат? Ахир... ахир мен ҳали уйланганим ҳам йўқ, ахир, ҳали кўзим очилгани ҳам йўқ... Нега, нега энди мен? Худойим-эй, мени не азобларга солсанг сол, не балоларга гирифтор қилсанг гирифтор қил, фақат омон қолдирсанг бас, омон қолдирсанг бас, Майли, майиб бўлай, майли, мажруҳ бўлай, фақат тирик қолдирсанг бас. Ў, омон қолсам эди, ҳаётимни бутунлай бошқача давом эттирган бўлардим; улгурмаган нарсаларимга улгурардим, эришмаган нарсаларимга эришардим.. Ў-ў-ў...

Ҳил-ҳил пишиб турган қовунни беш панжани ғарчча ботириб кўтаришгани каби бақайбат панжалар бошимни ўйиб кирар даражада зирқиратиб чангалладида, мени кўтариб бурчакка улоқтириб юборди. Дераза ёнига тўшаб қўйилган кўрпачага бориб гурсиллаб йиқилдим. Нафасим қайтиб, бир муддат ҳушимни йўқотгандай гарангсиб туриб қолдим. Ва мана шу карахтлик аро, улкан Азроилнинг ерни титратаётган оёқ товушлари кўксимни ўтмас пичоқ билан ковлаётган бир палла, элас-элас айтилган «Атаганингни ташла...» деганга ўхшаш таниш жумлани эшитгандай бўлдим. Бирон нимани ўйлаб, мулоҳаза қилишгаям мадорим етмасдан, ғайри ихтиёрий тарзда, қовушмаган ҳаракатлар билан чўнтакларимдаги бор нарсаларни олиб очиқ деразадан пастга ташлай бошладим... Шунда... чилпарчин бўлиб ётсам-да, динозаврнинг тўхтаганини сездим...

«...Жу-у... жу-у-у....» Радиомаёқ таратаётган сигналга ўхшаш товуш миямни пармалай бошлади. Шу билан бирга у менга қачонлардир таниш бўлган бир сўзни эслаётгандай эди. Уч—тўрт бор уриниб, охири бир пуд тошдай оғирлашиб кетган бошимни аранг кўтариб қаддимни ростладим. Кўзимни очай десам, Наврўз оқшоми шўх жувонлар ҳазиллашишиб сумалак суртиб кетишгандай бир-бирига чиппа ёпишиб қолганди. Деворга суяна-суяна тусмоллаб эшик томон юрдим.

— ...Ж-у-у... авжу-у-у... Мавжу-у-у... — Шундагина бу товушнинг соҳиби кимлигига ақлим етди. Фикримни тасдиқлагандай, менга кўпдан таниш бу жумланинг иккинчи ярмиси ҳам эшитилди:

— Ҳе, онангни айғир қуваласин...

Ҳовлидаги кран ёнига бордим. Совуқ сувга юзимни чайиб, сал ўзимга келиб олдим, киприкларим ҳам бир-биридан ажрашишди. Бари-бир, ўн йиллик тўшакдан турган бемордай беҳад чарчоқ, ҳорғинликдан қутула олмадим. Кран ёнидаги омонат курсига мажолсиз чўкдим.

— Мавжу-у...

— Ҳози-ир.

Овоз берган Абутолиб эди. У қўшни хонада елиб-югуриб нималарнидир йиғиштирарди.

— ...қуваласин!

Ичкаридан Холбой ака гандираклаб чиқиб келди. Лойтупроққа ботган кийим-боши, ўсиб кетган соқол-мўйлови, қип-қизариб кетган кўзлари у кишининг одатда маошдан сўнг ҳафта-ўн кунлаб давом этадиган «байрам»да эканидан далолат бериб турарди.

— Мавжу-у!.. — яна зорини бошлаган Холбой ака тўсатдан таққа тўхтади. Кейин ногаҳоний ўлжага кўзи тушиб қолган овчидай кўзларини катта-катта очиб, ҳозиргина мен чиқиб келган ўртанги хона томон оёқ учида юриб кеди. Деразанинг шундоқ ёнгинасида, офобда қовжираб қолган бир ховуч шама устида, мен ташлаган битта уч сўмлик ва уч-тўртта сариқ тангалар сочилиб ётарди. Лекин Холбой ака ниятига етолмади — ичкаридан шошиб чиқиб келган Абутолиб отасидан бурун пулларни йиғиштириб олди-да, индамасдан келиб кўкрак чўнтагимга солиб қўйди. Умуман, отаси бугунгига ўхшаш аҳволга тушган кезлари Абутолиб ўзини жуда қўпол тутарди. Бундай пайтлари одатда мен ҳам уни ортиқча ўнғайсизлантирмаслик учун ҳовлидан чиқиб кетишга ошиқардим. Бироқ ҳозиргина бошимдан ўтказган қўрқинчли рўё бор мадоримни сўриб олиб қўйганидан, ўрнимдан туришга ҳолим етмасди. Эски курсида ерга қараб ўтиравердим.

— Толибжон, — деди ялинчоқ овозда Холбой ака. Мен бошимни кўтардим. У киши барча чўнтакларини ковлай-ковлай охири топган ғижим пулни титраб-қақшаб ўғлига узатди: — Бориб Эркабой акангдан биттагина опкелгин, бошим ёрилиб кетай деяпти, — деди.

— Бунингиз етмайди, — паст овозда тўнғиллади Абутолиб.

— Мени айтди десанг, қарзгаям беради.

— Беради, беради деб юбораверасиз, Эркабой ака барибир бермайди. Шусиз ҳам ундан анча қарзингиз бор.

— Мавжу! — бақирди Холбой ака ранги баттар бўзариб. — Тирикмисан ё ўлиб-пўлиб қолдингми? Чиқ бу ёққа!

Бир кун юрса уч кун кўрпа-тўшак қилиб ётадиган, рангиям палаги ўлиб. офтобда қолган қовундай сарғайиб кетган Мавжуда хола ичкаридан инқиллай-инқиллай чиқиб келди-да, «гуп» этиб остонага ўтираркан, йиғламсираб тиззаларига муштлади.

— Менгина ўлмадим, бу алкаш қутулмади...

— Жо-он Мавжу, — ялинишга ўтди. Холбой ака титраётган икки бармоғини хотинининг юзига яқин олиб бориб, — йигирма сўм бериб тур. Эртаг қайтараман, чин сўзим.

— Бир сўмим ҳам йўқ.

— Ҳамсоя-памсоянгдан бўлсаям топиб бериб тур, жо-он Мавжу. Эртага болаларингнинг пулини оласан-ку.

— Эр бўлиб қачон уйга маошни опкелиптики, энди уялмасдан пул сўрайди. Бўйтиб эр бўлиб юргандан кўра қора ер бўлгани яхши эмасмиди...

— Эрини учинчи шахсда атайдиган Мавжуда хола тўлиб турган эканми, ростакамига изиллаб йиғлашга тушиб кетди.

— Ўчир дийдиёнгни! Ернинг тагидан бўлсаям йигирма сўм топиб ке! Бўлмаса онангни нақ Учқўрғондан кўрсатаман, Онангни айғир...

Бошланди.

Бир бурда қоп-қора юзи аламли изтиробдан буришиб кетган, лаблари пир-пир уча бошлаган Абутолиб отасининг қўлидан пулни ҳам, чопиб келиб менинг чўнтагимдаги пулларни ҳам олди-ю кўча эшигини тарақлатиб ёпиб, чиқиб кетди.

— Мана, Толибжоним сенинг дийдиёнгдан ор қилиб чиқиб кетди, — мамнун ишшайди Холбой ака.

— Ўлсин, одамман деб шу гапларни уялмасдан айтгани...

Мен қулоқларимни маҳкам бекитиб олдим Ёраб, бундан йигирмами — ўттизми йил бурун пок ҳолида қовушишганларида бу икки одам келажаклари шундай бемаъни, рангсиз тарзда кечиши мумкинлигини хаёлларига келтирганмикинлар? Наҳот шу кунгача хиёнат нелигини билмай яшаб келишаётган бу иккаловини бир-бирига боғлаб турган ягона ришта — фарзандлар олдидаги ота-оналик бурчи бўлса, холос. Балки, ким билади дейсиз, хотин бўм-бўш рўзғор дастурхонининг, эр эса қўли қисқалигининг аламидан шу куйга тушишгандир. Наҳот, наҳот охир-оқибат, ўтники ўтга, сувники сувга кетиб турмушимизнинг асоси иқтисодгагина бориб тақалса?! Ахир, яқингинада эмасмиди, Абутолиб бир пачка лотереяни меҳр билан силаркан, рўёбга чиқишини жуда-жуда илинж билан: «Шулардан биронтасига «24» чиқса эди, ҳаётимиз бутунлай бошқача бўлиб кетарди», дегани. Ахир яқингинада эмасмиди, Абутолиб аттестатини, физика фанидан мактаб ўқувчилари орасида ўтказилган республика олимпиадасида иккинчи ўринни олганида берилган дипломни сандиққа ташлаб қўйгани-ю, «ойлиги яхши, уйгаям ёрдамим тегади», деб фермага ишга киргани. Тўғри, жўрам у ерда кўп ишлай олмади: бир қоп силос кўтариб қайтаётганида нақ мудирнинг қўлига тушиб қолиб, ўртоқлик судию, икки юз сўм жарима билан аранг қутулди. Ахир яқингинада эмасмиди, Абутолиб суратхонада маза-матрасиз ҳинд фильмларидан туширилган лавҳаларни кўпайтиришга киришгани-ю, ҳукуматнинг «Меҳнатсиз даромадга қарши кураш» деган қарорини дастак қилиб кўтариб келган «қизил шапкача»га ҳам юз сўм тутқазиб, ҳам ўзи ясаган устахонасини ўз қўли билан бузгани. Ахир кечагина эмасмиди ҳали мойи артилмаган «06» ёнимиздан бамисоли сузиб ўтиб кетган ферма мудирининг ортидан узоқ тикилиб қолган Абутолибнинг «Нега бизда юз минг ўғирласанг, биров мушугингни «пишт» демайди-ю, бир сўм ўғирласанг, обориб тиқиб қўйишади?» дегани...

— Илоё ергина ютсин, уйда бир тишлам нони бўлмай туриб муштдай болалардан юлганиниям ароққа сарфлайдиган бундай одамни!

— Кўзингнинг сийдигини оқизаверма, бўлмаса нақ...

Яна қулоқларимни бекитиб, кўзларимни юмиб олдим. Миямда санчиқ турди.

(Давоми 4-бетда).

ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ
қуйидаги лавозимларга

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

ДОЦЕНТ:

зоология — I;

одам ва ҳайвонлар физиологияси — I. (биология фанлари доктори ёки номзоди).

КАТТА ЎҚИТУВЧИ:

зоология — I. (биология фанлари номзоди).

Аризалар эълон чиққан кундан бошлаб бир ой ичида қабул қилинади. Тошкент вилоят давлат педагогика институти кадрлар бўлимига мурожаат қилинсин.

Бизнинг адрес: Ангрен шаҳри, 702500, 8-даҳа, 1-В уй. Кадрлар бўлимига.

Нафосат бўстони

ГЎЗАЛЛИКНИ СЕВГАН МЕҲНАТНИ ҚАДРЛАЙДИ

Меҳнат тарбиясида ўқувчиларда меҳнатга ва ижтимоий мулкка виждонан муносабатда бўлиш, ижодий фаолликни ривожлантириш, уларда онгли интизомни ва уюшқоқликни тарбиялаш, меҳнат малакалари ва кўникмаларини вужудга келтириш, уларни меҳнат кишиларини ҳурмат қилиш руҳида тарбиялаш муҳим ўрин тутади. Ўқувчиларда мазкур хислатларни таркиб топтиришда фақат меҳнат дарсларигина эмас, шу билан бирга тасвирий санъат дарслари ҳам катта аҳамиятга эга.

Тематик расм солиш дарслари, чунончи «Ўқувчиларнинг кузги ишлари», «Паррандачилик фабрикасида», «Тракторда ишлаш», «Гаражда», «Ҳосил йиғими», «Мактаб участкасида», «Далада ишлаш», «Молхона», «Бизнинг янги қурилишларимиз», «Колхозга ёрдам», «Заводда», «Колхоз устахонасида» сингари дарслар меҳнат тарбиясининг бир қанча вазифаларини муваффақиятли ҳал қилишга ёрдам беради. Масалан, мен тасвирий санъат ўқитувчиси сифатида қурилишга қилинган «Бизнинг янги қурилишларимиз» мавзуидаги экскурсия жараёнида ўқувчиларни фақат буюмларнинг шакли, ранги, тузилиши билан таништириб қолмай, ишчилар ва хизматчиларнинг, бизнинг уйларимизни қурган бинокорларнинг биргаликдаги ижодий меҳнати ҳақида ҳам сўзлаб бераман.

Маълумки, тематик расм солиш дарсларида болалар эртаклар, достонлар, қиссалар, масаллар, шеърларнинг мазмуни ва руҳига мос расмлар чизадилар. Тасвирий санъат дастури ўзбек халқ эртаги «Зумрад билан Қиммат», рус халқ эртаги «Шолғом», «Золушка», И. Криловнинг «Эшак ва Булбул» масали, П. Бажовнинг «Тош гул» эртаги ва бошқа асарларга мос расмлар чиздиришни назарда тутади. Мазкур асарлар болаларни ҳалол меҳнатни ҳурмат қилиш руҳида тарбиялаш, уларга меҳнат қилишнинг зарурлиги, меҳнатсевар бўлиб етишиш, меҳнат аҳлини эъзозлаш каби хислатларни сингдиришга ёрдам беради.

Аслига қараб ва тақдим этиш бўйича расм чизиш жараёнида ўқувчиларнинг диққатини турмушдаги ва табиатдаги буюмлар меҳнат кишиларининг виждонан қилган ишларининг натижаси эканлигига қаратиш зарур. Тасвирий санъат ўқитувчиси А. Бобоқулов (Нарпай район 31-мактаб) буни ўқувчиларга қуйидагича тушунтиради: «Болалар, бу ажойиб мазали, хилма-хил ранглар билан товланиб турган узум, анор, қовун ва бошқа мевалар оддий қишлоқ меҳнатчилари қўли билан яратилган. Бу мевалар ширин-шакар мазали бўлиши учун кишилар куч-қувватларини аямай кўп кунлар ва тунлар мобайнида меҳнат қилишган. Фақат ўзлари учун эмас, балки сиз билан биз учун ҳам меҳнат қилаётган ана шу кишилар меҳнатини ҳурмат қилинг».

Ўқувчиларда меҳнатга ижодий муносабатда бўлишни тарбиялаш ҳам меҳнат тарбияси ва таълимининг вазифасига киради. Бундай хислат кўпроқ тематик ва манзарали расмлар учун ҳам анъанавий ҳисобланади.

Ўқувчилар амалий санъатнинг ҳар хил турлари бўйича тўгарак машғулотларида амалга оширадиган қизғин ишлари туфайли уларда турли касбларга, халқ ҳунарлари ва касб-корларига меҳр ва муҳаббат уйғонади, улар билан шуғулланиш иштиёқи пайдо бўлади.

Буларнинг ҳаммаси ўқувчиларни меҳнатга, касб танлашга руҳий ва амалий жиҳатдан тайёрлаб боришга қаратилгандир. Шуниси муҳимки, ана шу машғулотларда ўқувчиларда эстетик дид ва эстетик идеал шаклланади, меҳнатнинг гўзаллиги, халқ усталари қўли билан яратилган ажойиб манзарали-амалий санъат асарларининг маънавий қимматини намоён бўлади.

«Ўзбек миллий кийимлари» деган манзарали-амалий санъат мавзуини ўтиш вақтида меҳнатнинг ва меҳнатга ижодий муносабатда бўлишнинг аҳамиятини кенг равишда очиб бериш имкони туғилади. Манзарали-амалий санъат буюмларини бутун синфга намойиш қилганда ўзбек халқининг бундай қадимий амалий санъати фақат ўзимизда қадрланиб қолмасдан, балки бутун дунёда ҳам томошабинларнинг зўр таҳсинига сазовор эканлиги тушунтирилади.

5-синфда «Ўзбекистоннинг меъморчилик ёдгорликлари» мавзуини ўтишда ўқитувчи Х. Фахриддин (Нарпай район 16-мактаб) болаларни Ўзбекистон меъморчилигининг ўзига хос хусусиятлари билан таништирибгина қолмасдан, шу билан бирга уларни меҳнат аҳлини чуқур ҳурмат қилиш руҳида тарбиялайди. У Самарқанд, Бухоро, Хива, Шаҳрисабз, Тошкент ва Ўзбекистоннинг бошқа қадимий шаҳарларидаги ажойиб ёдгорликлар халқ усталарининг ўз касбига, санъатига меҳр-муҳаббати, ҳурмати, ҳалол ва виждонан қилган меҳнати туфайли аллақачонлардан бери бутун жаҳонга довруғи кетган хазиналар қаторидан жой олганлигини сўзлаб беради.

Ўқитувчининг ҳозирги Ўзбекистоннинг замонавий меъморчилиги ҳақидаги ҳикоялари меҳнат тарбияси ва касбга йўналтириш соҳасида муҳим аҳамиятга эгадир. Ўзбек меъморлари ўз ота-оналарининг шаҳарсозлик санъати, миллий ва байналмилал услубини уйғунлаштириш соҳасидаги анъаналарини давом эттириб, ажойиб меъморчилик асарлари яратдилар ва яратмоқдалар. А. Навоий номидаги Катта опера ва балет театри биноси, «Чорсу», «Ўзбекистон» меҳмонхоналари биноси, «Матбуот уйи» Ўзбекистон рассомлар уюшмасининг биноси ва бошқа кўпгина меъморчилик иншоотлари бунга мисол бўла олади.

Умуман мактабда таъсвирий санъатни ўрганиш жараёнида мактаб ўқувчиларининг меҳнат тарбияси муаммолари маълум даражада ҳал этилади.

Тасвирий санъат машғулотларида меҳнат тарбиясининг самарадорлиги кўп жиҳатдан илмий-методик ва ўқув-тарбиявий ишларнинг тўғри ташкил этилишига боғлиқдир. Меҳнат тарбиясининг самарадорлигини оширишда синфнинг эмоционал (ҳиссий) кайфияти ҳам маълум даражада роль ўйнайди. Синфда таълимнинг техникавий воситаларидан, айрим асарларни бадиий-ифодали ўқишдан кенг фойдаланиш, турли кўргазмалилик воситалари — диапозитивлар, слайдлар, диафильмлар, расмларнинг репродукциялари, бадиий сурат, кинофильмлар ва ҳоказолардан фойдаланиш, уларни жалб қилиш, айниқса, муҳимдир.

Айрим мактабларнинг иш тажрибаси шуни кўрсатадики, кўпинча ўқитувчилар ва ўқувчилар санъатга доир тўгарак машғулотларида ўзларининг амалий ишларида турли усуллар ёрдамида (куйдириш, чеканка, инкрустация қилиш ва ҳоказо) расмларнинг репродукцияларини декоратив (манзарали) материалга ўтказадилар. Бундай ишлар болаларни дидсизликка, яхши ва ёмон нарсаларнинг фарқига бормасликка, ўз атрофини қуршаб олган нарсаларга эстетик баҳо бера олмасликка олиб келади. Ўқитувчиларнинг бу хилдаги ишлари меҳнат тарбиясига, хусусан меҳнатга ижодий муносабатда бўлишига зарар етказади.

Мактаб ўқувчиларининг меҳнат тарбиясида ўқитувчининг намунаси муайян роль ўйнайди. Агар ўқитувчиларнинг ўзлари ижодкор бўлсалар, ўқувчиларнинг бадиий ижоди ҳам яхши ривожланади. Бунга биз кузатишларимизда гувоҳ бўлмоқдамиз. Бу ҳол шундан далолат берадики, биз ўқитувчиларни фақат педагогик ва махсус билимлар билан эмас, шу билан бирга тасвирий ва амалий санъат соҳасидаги амалий кўникмалар ва малакалар билан қуроллантиришимиз зарур.

Тасвирий ва манзарали-амалий санъат машғулотларининг катта имкониятларини ҳисобга олиб, биз бу масалаларга фақат тасвирий санъат дарсларида эмас, балки синфдан ташқари тўгарак машғулотларида, куни узайтирилган гуруҳлар ва мактабларда, факультатив машғулотларда, мактабдан ташқари болалар муассасаларида, махсус бадиий мактабларда ҳам алоҳида эътибор бериш керак, деб ҳисоблаймиз.

Р. ЭСОНОВ,
Тошкент давлат педагогика институти Навоий филиали бадиий тарбия методикаси кафедрасининг тасвирий санъат ўқитувчиси.

КАМОЛОТ ПИЛЛАПОЯЛАРИДА

Инсон борки, у ким бўлмасин, ўз олдига мақсад қўяди, келажакка ишонч, эртанги кунни интизорликда кутади. Ахир, орзуга айб йўқ, деб донолар бежиз айтишмаганку! Бахтиёр Юсупов ҳам оддий инсонлардан бири. Лекин у танлаган касб кўпчиликникига нисбатан мураккаброқ, масъулиятлироқ.

Бир неча йилдирки, Бахтиёр Низомий номли педагогика институтини тугаллаб, турли мактабларда расм-чизмачиликдан ўқувчиларга сабоқ бериб келмоқда. Аниқроғи эса, айни кунда пойтахтдаги С. Раҳимов районининг 28-ўрта мактабида ўқувчиларга дарс бериш билан бирга, рассомлик санъатини ҳам намойиш этмоқда.

— Ҳозирги ёшларга ҳайронсан, — дейди Б. Юсупов. — Негадир улар ҳеч нарсага қизиқишмайди. Амаллаб дарсни тугатиб, кейин кўчаларда, кинотеатр ва яна бошқа жойларда санқиб юришади. Ҳайратланарли жойи шундаки, ота-оналаримиз ҳам ўз фарзандларининг бундай юришларига бепеарво бўлишмоқда. Энг муҳими, ўқувчиларимиз келажакка, ҳаётга, айтиш мумкинки, бўш ҳолда кириб боришмоқда.

Кексаларимиз ҳар йигитга қирқ ҳунар ҳам оз, — дейишади. Мактабимиз раҳбарияти, касаба уюшмаси билан ҳамфикрда бўлиб, дарсдан сўнг тўгаракларни йўлга қўйиш, улар фаолиятини кенгайтиришга келишиб олдик. Қисқа даврда натижа кўзга кўриниб қолди. Хусусан, ўзим бошқараётган рассомчилик тўгарагида иштирак этаётган ўқувчилар сони кун сайин ортиб бормоқда. Эндиликда ана шу тўгарагимизга фақат мактабимизнинг ўқувчилари эмас, балки райондаги бошқа кўплаб мактаблардан ҳам қизиққан ўқувчилар келишмоқда. Таътил кунлари бўлишига қарамай, олиб бораётган ишларимизни кўнгилдагидек деса бўлади.

Тўгарагимиз аъзолари шу кунларда турли портретлар, нақш ва безаклар чизиш тўла ўзлаштириб, мустақил иш олиб боришмоқда. Лекин муаммоларимиз ҳам йўқ эмас. Масалан, ҳозирги тақчиллик кунларида ўқувчиларимизнинг эркин ишлашлари, ижод қилишлари учун мўйқалам, турли хилдаги, бўёқларнинг етишмаслиги, бир оз бўлса-да, эзгу ишларни бажаришимизга халақит бериб турибди. Лекин бу ўткинчи муаммоларнинг тўсиқ бўлаётганлигига қарамай, ёш ижодкорлар тўгараги тўхтаб қолган эмас...

Рассомнинг мақсади ва эзгу нияти шогирдларини ҳам ўзига ўхшаган билимдон, уддабурон, кўп қиррали инсон қилиб етказишдан иборат эканлигини у олиб бораётган ишлардан ҳам билса бўлади.

Девордаги тасвирлар, инсон қиёфасига чизгилар... Буларнинг барчаси Бахтиёр бошчилигидаги тўгарак аъзоларининг қалб-қўри, машаққатли меҳнати-ла юзага келган. Тўгаракда иштирок этаётган ўқувчилар ҳам устозлари билан биргаликда санъатнинг бу сеҳрли оламига чуқурроқ кириб бориб, камолот пиллапояларини эгаллашмоқда.

Ким билади, дейсиз. Эҳтимол, бугунги изланишнинг натижаси йиллар ўтиши билан ўз самарасини берар. Балки куни келиб ана шу тўгаракда иштирок этаётганларнинг кўпчилиги таниқли, рассом, мўйқалам соҳиби бўлиб, элга танилар. Асосий мақсад эса ҳозирча мактабданоқ талантлиларни излаб топиб, уларни тўғри йўлга бошлашдадир. Қани энди республикамиздаги барча мактабларда ҳам Бахтиёр Юсупов сингари жонкуяр, ишбилармон ўқитувчиларимиз сони кўпаяверса... к

Суратда: Б. Юсупов ҳамда унинг шогирдлари чизган тасвири акс этган.

Сураткаш
Х. МИРЗАКАРИМОВ

ЗИРҲ

[Боши 3-бетда].

Билмадим, қанча вақт ўтди, кимдир қўлимдан тутди. Бошимни кўтариб жиққа ёшга тўлган кўзларини мендан олиб қочишга уринаётган, номусдан лаблари титраётган Абутолибни кўрдим. Мавжуда хола ҳамон айтиб-айтиб бўзларди. Холбой ака кафтдеккина томорқада пичоқчаси билан пиёз ковлаб оларди. Посилка жўнатиладиган қутига ўхшаш, бироқ ранги қоп-қора қути қўлтиқлаб олган жўрам ишора қилди ва биз ташқарига чиқдик.

* * *

— Жуда таъсирчан экансанку, — деди Абутолиб пешонамга ишора қилиб «қулт» этиб ютинаркан.

Мен елка қисиб қўяқолдимда, ҳали ҳам қон силқиб турган яра ўрнига дастрўмолчамни босдим.

Биз бошқа гап-сўзсиз, аввалдан келишиб олганимизга кўра, Соли жуннинг уйига қараб йўл олдик. Бизни район жун қабул қилиш пункти мудирининг ўзи эмас, унинг ўғли, биздан бир йил олдин мактабни битирган, ҳозирда дорилфунуннинг роман-герман факультетида ўқиётган Зойир «жунинг жулай» қизиқтирарди.

Доим енг ичида зўр ишни битириб қўйгандай, миийғида илжайибгина юрадиган Соли жун пихини ёрганлардан эди. «Битиб кетган»ларнинг манаман деганиниям бир чўқишда қочиришга, остонасига довур тиллодан қилишга қурби етсада, у'қаср қуришдан, қўша-қўша машиналар минишдан ўзини тияр, лекин шу қилганига яраша фарзандларидан ҳеч нимани аямасди. Зойир ҳам студентлик билетига қўшиб мойи артилмаган «06» ва икки хонали кооператив уйнинг калитини олганини уч-тўрт бор оғиз кўпиртириб айтиб қолганди.

Бизнинг замонамизда пул нималарга қодир эмас дейсиз! Фалакнинг беўхшов ҳазилини қаранг, мактабда шунча йил ўқиб, ажнабий тилдан «жун, жулай» (июнь, июль) деган иккитагина сўзни эслаб қолган, уларниям «жунинг жулай» деб айтиб юрадиган, бора-бора бу жумлани ўзига лақаб қилиб орттириб олган Зойир бақалоқ ўнни битиргач, отасининг улкан кафтига шундоққина ўтирди-ю, биз кутганимиздай, ака изидан бориб ҳуқуқшуносликка эмас, инглиз тили ихтисослигига кирди-кетди. Буям майли эди, гапнинг қизиғи кейин чиқди: бақалоғимиз биринчи курсни битиргач, аълочи ўқувчилар сафида Оврупо мамлакатларига сафар қилиб қайтди! Буни эшитиб биз ҳайрат бармоғини тишлаб қолавердик. Соли жун миийғида илжайганча юраверди.

Қудратли падарнинг камтарлигиям бор бўлсин: уй атрофи чир айлантирилиб одам бўйи «хитой девори» билан ўралган бўлса-да, ҳовлисида кўппак асрамас, устига устак, дарвозаси ҳам кун бўйи очиқ турарди.

Дарвоза ёнида янги «Волга»ни кўриб Абутолиб иккаламиз анча берироқдаги қуриган дарахт ёнида, ариқни тўлдириб оқаётган бўтана сув бўйида тўхтадик. Узоқ кутишимизга тўғри келмади. Эртаиндин бўшанадиган аёлдай қориндор, кун иссиқлигига қарамай қора костюм-шим кийиб, энли бўйинбоғ таққан тепакал бир киши чиқиб машинага ўтирди-да, йўлни чангитмасдан, секин ҳайдаб кетди.

— Пунктнинг бош буғалтери. Атаганини ташлаб кетаяпти, — шивирлади тишлари ғижирлаб кетган Абутолиб.

Ҳовлига ҳеч бир тўсиқсиз кириб бордик.

Қасир-қусир ўқ овозлари, қий-чув, бироздан кейин эса шаҳватга чорловчи аёл овози эшитила бошлаган деразадан мўраладим. Зойир баланд суянчиқли юмшоқ креслога чўкканча сигарета тутунига кўмилиб видео томоша қиларди. Айни муддао. Бундан ортиғини буюртма бериб ҳам яратиб бўлмайди. Мен бош бармоғимни кўтариб ишора қилдим. Қўллари титрай бошлаган Абутолиб қора қутидан фотоаппаратга ўхшаш мўъжазгина буюм чиқарди. У аппаратнинг уёқ-буёғини созлаб, объективнинг чангини даструмолчасида артди-да, энгашиб бориб дераза раҳига ўрнатди. Мен симнинг иккинчи учини гараж ёнидаги тўсинга маҳкамланган манбага уладим. Дераза тагида букчайиб ўтирган Абутолиб қўлидаги масофадан бошқарув системасининг қора тугмачасини босди.

Бошланди...

Мен, электромагнит тўлқинлари орқали инсон психикасига вақтинчалик таъсир ўтказа оладиган, жўрам томонидан яхши умидлар билан «ИНСОФ» деб аталган аппаратнинг биринчи ихтиёрий қурбони, агар ўзимга мақбулроқ тарзда айтадиган бўлсам, биринчи синовчиси шўрлик «жунинг жулай» ҳозир не аҳволга тушишини тасаввур этиб бадхоҳлик билан кулиб қўйдим. Қасос дақиқалари етиб келди, мистер бақалоқ! Ҳар нега қодир, имкониятлари бесарҳад деб ўйлаган падаринг паноҳида шу кунгача хаёлингга ҳам келтирмаган, етти ухлаб тушингга кирмаган даҳшат шаробидан бир тотиниб кўр! Сун, соқий, сун!.. Суюкли отанг сенинг иштирокингда ҳам неча бор майин илжайиб туриб айтган «Атаганингни ташла» жумласини энди ўзинг ҳам ўлим таҳдиди ила чоғишган ҳолда бир эшитиб кўр!.. А-ҳа, қандай бўларкан? Чўнтакларингни ковла, студент! Керак бўлса профессор домлаларингникига нисбатан ҳам баракалироқ бўлган чўнтакларингни ковла, шўрлик студент! Ал қасос-ул миналҳақ! Ўтники ўтга, сувники сувга, қолди қатиқнинг пули! Сен биринчи бўлдинг, лекин охиргиси эмассан, сенга ўхшаганларнинг рўйхатини тузиб олганмиз. Тур, изла, топ отанг бурчак-бурчакларга тиқиб ташлаган пачка-пачка пулларни! Топ! Исковуч бўлиб искал..

Биз тантана қилардик. Абутолибнинг ранги оппоқ оқариб кетган, лекин кўзлари чақнарди. Мен эса ҳаяжонданми қалт-қалт титрардим. Нима бўлганда ҳам бу чоқ биз тантана қилардик. Тупурдик Соли жуннинг биздек ҳақирлардан уриб қолиб йиққан ҳаром пулларига! Биз учун ҳозир энг муҳими — маънавий ғалаба! Биз ҳам инсонмиз, ахир!.. Тиз чўк, ялин, ёлвор, йиғла, илтижолар қил, ер ўп, судрал, эмакла, хор бўл, зор бўл, эй умри фароғатда ўтган банда!

Биз тантана қилардик...

Бирдан... бирдан:

— Ҳей, ертешарлар, бўтта нима қивоссанла? — деган таниш хирқироқ овоздан устимиздан совуқ сув қуйилгандай сесканиб кетдик.

Дераза ёнида... аллақачон пойтахт шевасини ўзлаштириб олган, чертсанг қон томгудай юзи йилтираётган Зойир «жунинг жулай»нинг шахсан ўзи бир қўлини белига тираб, иккинчи қўлида «ИНСОФ»ни кўтарганча ғўдайиб турарди!

Қулоққа ғалати эшитиладиган лаҳжада шаънимизга бир қоп нордон сўкишлар янгради ҳамки, биз ҳамон ўзимизга келолмасдик. Абутолиб дераза тагида ер билан битта бўлиб ётар, мен эса ланг очилиб қолган оғзимни қайта ёпиб ололмасдим.

Ниҳоят, нима қилиш лозимлигини сал фаҳмлаб, симни манбадан суғурдиму аппаратни бақалоқнинг қўлидан юлиб оласола қора қутисиниям унутган қўйи кўчага отилдим. Қизиб кетган «ИНСОФ» қўлларимни куйдирарди. Бундан беш-ўн минут бурун кузатув пунктимиз бўлган дарахт ёнига келиб аппаратни майсалар устига ташлабоқ қўлларимни сувга тиқдим. Билакларимда бир зумда оппоқ пуфакчалар пайдо бўлди. Алағда кўнглимни баттар ғашлаб ўн дақиқача фурсат ўтди. Охири энди шу томон юрай деб қўзғалаётган чоғимда кутилмаган зарбадан эс-ҳуши оғиб қолгандай гаранг аҳволга тушган Абутолибни Зойир турта-турта ҳайдаб чиқди. Бақалоқ уёқ-буёққа аланглаб, кўчада мендан бошқа тирик жон йўқлигини кўргач, мўлжаллаб туриб Абутолибнинг орқасига бир тепган эди, жўрам бечора тупроқ йўлга юзтубан қулади.

Дарвозанинг қўш тавақаси тарақлаб ёпилди. Мен нима қиларимни билмасдан қайтиб жойимга ўтирдим. Абутолиб қийналиб ўрнидан турди. Унинг тупроққа беланган афтига, уст-бошига қараб бўлмасди. Жўрам ёнимга келди. Ўтирди. Мен бирон нима дейишга журъат қилмадим. Кўз қиримни ташлаб Абутолибнинг тупроқ чапланган юзида икки томчи ёш нам из қолдирганча милдираб тушаётганини кўрдим-у, кўзларимга қуйилиб келган алам, хўрлик ёшларини тийиб тура олмадим. Биз, эрта-индин солдат бўлиб юртни қўриқлайдиган иккита каткатта йигит, катта йўл бўйида, қуриб қолган дарахт ёнида, ариқни тўлдириб оқаётган бўтана сув бўйида сассиз, кўз ёшларимизни артмасдан, улкан ва шафқатсиз дунёнинг изидиҳомига тушиб қолган ожиз гўдаклардай узоқ йиғладик...

Тўсатдан Абутолиб ирғиб ўрнидан турди-да, аппаратнинг симидан ушлаб қулочкашлаб айлантира-айлантира жон-жаҳди билан қуриган дарахт танасига урди. «ИНСОФ»нинг синган линза парчалари ҳар томонга сочилиб кетди, ўзи эса трактор балони остида қолган консерва банкасидай бужмайиб қолди. Масофадан бошқарув системасининг қисмати ҳам шу бўлди. Ва ниҳоят иккаласи ҳам ариққа ирғитилди.

Юз-қўлимизни чайиб олдиқ. Сувда туз кўп эди, бирпасда песларга ўхшаб ола-була бўлиб қолдик.

— Қўявер, — дедим энди юпатишнинг мавриди келгандир деб ўйлаб, — бунга ўхшаганларнинг ёғ босиб кетган асаб томирларига тўлқин таъсир қилармиди...

—...

Бошини эгиб кетаётган Абутолиб муюлишга етганида кескин ортига ўгирилди-ю, Соли жуннинг уйи томон муштини кўтарганича бутун кучани бошига кўтариб бақирди:

— Биз ҳали яна учрашамиз!

Шу лаҳзаларда унинг важоҳати қўрққулик эди...

Кечқурун кўчадан ҳуштак эшитилди. Чиқсам Абутолиб асабий тарзда уёқдан-буёққа бориб келаяпти.

— Биласанми, — деди у ҳовлиқиб, — менимча, биз юборган тўлқинларни олтин ўзига ютган...

Мен эсладим: Зойирнинг муҳрли тилла узугидан ташқари тилла соати, бўйнига осиб олган тилла занжирчаси бор эди. Яна Овруподан бир қулоғига сирға тақишдек ғалати одатни ҳам ўрганиб қайтганди шекилли.

— Хўш?

— Ҳеч нима.

Абутолиб қайтиб кетди. Менга унинг бесаранжом кўзлари ёқмади.

* * *

Орадан икки ҳафта ўтди. Ҳарбий комиссариатда бизни кўрикдан ўтказган медицина комиссияси йўлланмаси билан вилоят шифохонасида ётиб чиқдим. Сунъий витаминли уколларга «тўйиниб», буйрак тошимни олдириб қайтаётган эдим. Автобусдан тушган маҳалимиз қишлоқдан чиққан «Тез ёрдам» машинаси бизни чангга кўмиб ёнгинамиздан шитоб билан ўтиб кетди. Одамлар бир-бирларидан нима гаплигини сўраб-суриштира бошлашди. Бекат ёнидаги бетон супачада ўтирган мўйсафид менга ишора қилди.

— Манави ўғлим қатори бир бола ақлдан озиб қолипти.

— Кимнинг боласи экан? Оти нима экан? — чувиллашиб мўйсафидга савол ёғдиришди йўловчилар.

— Отини билмадим, болаларим, отасиниям. Ишқилиб, бир мусулмоннинг фарзандида.

Юрагим симиллаб оғриб кетди. Уй томон чопдим...

Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ,

МУНОСИБ НОМ

САМАРҚАНД. Челак районига қарашли Н. Азимов номидаги жамоа хўжалигида жойлашган I-ўрта мактаб бир неча ўн йиллар давомида Эрнест Тельман номи билан аталарди. Эндиликда мазкур мактаб бутун умрини халқ ташвиши билан ўтказган, қатор мактаблар қурилишига бошчилик қилган челакликларнинг севикли фарзанди Саидаҳмад Махсудов номи билан юритиладиган бўлди.

А. ОЧИЛОВ.

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи Маҳкам РАҲМОНОВ.

Низомий номли Тошкент давлат педагогика институти раҳбарияти, жамоат ташкилотлари ҳамда халқ таълимини илмий бошқариш кафедраси жамоаси, шу кафедра доценти, педагогика фанлари номзоди Абдуманноп Тожиевга ҳаётда ибратомуз умр кечирган, савобли ишлар билан ҳурматга мушарраф бўлган падари бузруквори

Абдуғани ТОЖИЕВнинг

бандаликни бажо келтирганлари муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради, марҳумнинг оила аъзоларига сабр-тоқат тилайди.

Низомий номли Тошкент давлат педагогика институти ректорати ва математика куллиёти жамоаси, информатика ва ҳисоблаш техникаси кафедрасининг мудири, техника фанлари доктори Маҳкам Зиёхўжаевга волидаси

Хонимбиби АВЛИЁХУЖАЕВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия билдиради.

Тошкент вилояти давлат педагогика институти жамоаси Ўзбекистон халқлари тарихи кафедрасининг доценти, тарих фанлари номзоди

Ўроздиддин Нуриддинович ЭГАМБЕРДИЕВнинг

вафот этганлигини қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига чуқур таъзия изҳор этади.

Таъсис этувчилар: Ўзбекистон Халқ таълими вазирлиги, Халқ таълими ва фан ходимлари касаба уюшмаси Марказий Қўмитаси ҳамда Ўзбекистон Педагогика жамияти

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

ТЕЛЕФОНЛАР: масъул секретарь — 32-54-17, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 33-04-21, 52-35, нашриёт диспетчери — 32-78-94, нашриёт телефон станцияси навбатчиси — 33-90-50.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

№ Г—300 ИНДЕКС: 64595. Босишга топшириш вақти 20.00. Босишга топширилди 19.30. тираж 29251

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12